

Jäätmeseaduse, pakendiseaduse ja teiste seaduste muutmise väljatöötamiskavatsuse eelnõu

SISUKORD

1	PROBLEEM, SIHTRÜHM JA EESMÄRK	1
1.1	PROBLEEM: OLMEJÄÄTMETE MADAL RINGLUSSEVÖTT.....	2
1.2	SIHTRÜHM.....	3
1.3	EESMÄRK JA SAAVUTATAVA OLUKORRA KIRJELDUS.....	3
2	HETKEOLUKORD, UURINGUD JA ANALÜÜSID	4
2.1	KEHTIV REGULATSIOON, SEOTUD STRATEEGIAD JA ARENGUKAVAD	4
2.2	TEHTUD UURINGUD	6
2.3	KAASATUD OSAPOOLED	6
3	VÕIMALIKUD MITTEREGULATIIVSED LAHENDUSED	7
4	VÕIMALIKUD REGULATIIVSED LAHENDUSED	8
4.1	KOHALIKU OMAVALITSUSE VASTUTUSE MÄÄRAMINE, JÄÄTMEHOOLDUSE RAHASTAMISE MUUTMINE JA JÄÄTMETE LIIGITI KOGUMIST MOTIVEERIV TEENUSTE HINNASTAMINE	8
4.1.1	<i>Omavalitsustele sihtarvu kehtestamine</i>	<i>9</i>
4.1.2	<i>Omavalitsuse jäätmehoolduse rahastamiseks täiendava võimaluse loomine.....</i>	<i>13</i>
	Omavalitsusele suunatud muudatuste mõjud	14
4.2	OLMEJÄÄTMETE HULKA KUULUVATE PAKENDIJÄÄTMETE KOGUMINE, KOGUMISE SIHTARV JA PAKENDITE TURULE LASKMISE TASU 17	
4.2.1	<i>Pakendijäätmete tekkekohalt kogumine.....</i>	<i>18</i>
	Pakendijäätmete tekkekohalt kogumise mõjud.....	18
4.2.2	<i>Müügipakenditele sihtmäära kehtestamine</i>	<i>20</i>
	Müügipakendite liigiti kogumise või ringlussevõtu sihtmäära kehtestamisega kaasnevad mõjud.....	20
4.2.3	<i>Pakendite turule laskmise tasu.....</i>	<i>21</i>
	Pakendite turule laskmise tasu kehtestamise mõjud	24
4.3	JÄÄTMETE RINGLUSSEVÖTTU MOTIVEERIVAD TASUSÜSTEEMID.....	25
4.3.1	<i>Saastetasu tõus jäätmete kõrvaldamisel</i>	<i>25</i>
	Olmejäätmete ladestustasu tõstmise mõjud	26
4.3.2	<i>Jäätmete põletamise maksustamine.....</i>	<i>27</i>
	Jäätmete põletamise maksustamise mõjud.....	28
4.4	JÄÄTMEAJANDUSE DIGITALISEERIMINE JA JÄÄTMEANDMETE AVALIKUSTAMINE	29
4.4.1	<i>Digitalsed saatekirjad ja andmepõhine aruandlus.....</i>	<i>29</i>
4.4.2	<i>Jäätmearuannetes esitatud andmete senisest suuremal määral avalikustamine</i>	<i>30</i>
	Jäätmeandmete digitaliseerimise ja avalikustamise mõjud.....	31
5	EDASINE TEGEVUSKAVA JA KAASAMINE	33

1 Probleem, sihtrühm ja eesmärk

Keskkonnaministerium tutvustas 2019. a kevadel ettepanekuid, mille rakendamine oleks eeldatavasti olmejäätmete ringlusesse võtmise määra praegusega võrreldes oluliselt suurendanud. Ettepanekuid tutvustati avalikkusele ning planeeritud olid jäätmeseaduse, pakendiseaduse, keskkonnatasude seaduse muudatused. Ettepanekud said siiski palju kriitikat eelkõige seetõttu, et puudus põhjalik mõjuhindang. Seetõttu otsustati läbi viia põhjalik mõjuanalüüs ning selleks esitati Euroopa Komisjonile taotlus struktuursete reformide fondi. Uuringu peatöövõtja oli Maailmapank, kes kaasas analüüsi läbiviimisse kohalikke eksperte. Maailmapanga eksperdid said 2021.a sügisel valmis Eesti

jäätmevaldkonna tervikanalüüsi¹, mis keskendub muudatusettepanekutele, mis on vajalikud, et saavutada olmejäätmete ringlussevõtt jäätmevaldkonna direktiivides ettenähtud tasemetel. Nende ettepanekute elluviimiseks on koostatud käesolev VTK.

1.1 PROBLEEM: OLMEJÄÄTMETE MADAL RINGLUSSEVÕTT

Euroopa Liidu üleselt on liikmesriikidele kehtestatud sihtarvud olmejäätmete korduskasutuseks ette valmistamiseks ja ringlussevõtuks. Vastavalt jäätmete raamdirektiivile² tuli aastaks 2020 korduskasutuseks ette valmistada ja ringlusse võtta 50% sellel aastal tekkinud olmejäätmetest, 2025. aastal on sihtarv 55%, 2030. aastal 60% ning 2035. aastal 65%. Olmejäätmete ringlussevõtu sihtarvu täitmise hindamiseks teeb vastava metoodika kohaselt arvutused iga-aastaselt Keskkonnaagentuur. Olmejäätmete ringlussevõttu on kuni aastani 2025 võimalik hinnata erinevate meetodite³ alusel. 2021. aastal oli I meetodi alusel olmejäätmete ringlussevõtt Eestis 59% (kasutatakse Euroopa Komisjonile sihtarvude saavutamise kohta aruande esitamiseks), II meetodi alusel 34% (kasutatakse seni riigisisestes strateegilistes dokumentides, varasemalt kasutati Euroopa Komisjonile aruande esitamiseks) ning IV meetodi alusel 30,4% (kasutatakse Eurostatile olmejäätmete ringlussevõttust ülevaate esitamiseks). Arvestada tuleb, et kõige täpsemalt annab ülevaate IV meetod, kuna see arvestab enim jäätmeliike. Alates 2025. aastast võivad liikmesriigid kasutada vaid üht meetodit, mis on sisuliselt praeguse IV meetodi sarnane.

Suure osa olmejäätmetest moodustavad pakendijäätmed, mistõttu panustavad olmejäätmete liigiti kogumisse ja ringlussevõttu ka olmejäätmete hulka kuuluvate pakendijäätmete liigiti kogumine ja ringlussevõtt. 2020. aasta segaolmejäätmete sortimisuuringu andmete kohaselt⁴ moodustavad pakendijäätmed umbes 32% segaolmejäätmete koostisest ning see protsent ei ole muutunud võrreldes 2013. aastal tehtud sarnase uuringuga⁵. Pakendijäätmete kogumissüsteemi on Eestis rakendatud juba üle 15 aasta, kuid tagatisrahata pakendite liigiti kogumises suuri arenguid ei ole olnud. Küll pakutakse teatud Eesti piirkondades järjest enam kohtkogumise teenuse võimalust, kuid valdavalt toimub pakendijäätmete kokku kogumine avalike kogumiskonteinerite kaudu, mis võivad teatud juhtudel tarbijate jaoks asuda liiga kaugel, on ebamugavad kasutada või ületäitunud ebapiisava konteinerite arvu või tühjendamissageduse tõttu. Samuti on avalikuks kasutuseks mõeldud pakendikonteinerite puhul laialdaseks probleemiks see, et neisse viiakse ka teisi jäätmeid peale pakendijäätmete, mis halvendab pakendijäätmete ohutut ringlussevõttu ja suurendab käitluskulusid. Eesti taaskasutusorganisatsioonid on küll viimastel aastatel koostöös kohalike omavalitsustega täiendanud avalikke pakendijäätmete kogumiskohti ning vahetanud amortiseerunud kogumisvahendeid uute vastu ning kohati läinud üle kolme erinevat liiki pakendijäätmete kogumisele (plast- ja metallpakend, klaaspakend ning paber- ja kartongpakend), kuid Maailmapanga poolt läbi viidud Eesti jäätmekäitluse tervikanalüüs näitas, et selleks, et Eesti riik suudaks täita pikaajaliselt järjest ambitsioonikamad olme- ja pakendijäätmete ringlussevõtu sihtarvud, on vaja suurendada pakendijäätmete kohtkogumist ja viia süsteem kodumajapidamistele lähemale.

Sortimisuuringu kohaselt sisaldub segaolmejäätmetes ka koguni 32% biojäätmeid. Biojäätmed, mis koosnevad köögi- ja sööklajäätmetest ning aia- ja haljastujäätmetest, sisaldavad suures koguses

¹ Jäätmevaldkonna tervikanalüüs. Maailmapank. 2021. Kättesaadav:

<https://kliimaministerium.ee/elukeskkond-ringmajandus/jaatmed/jaatmevaldkonna-tervikanaluu>

² Sihtarvud on kehtestatud [jäätmete raamdirektiivi](#) artiklis 11.

³ Arvutusmetoodikad on kehtestatud [Euroopa Komisjoni otsusega 2011/753/EL](#).

⁴ „Segaolmejäätmete, eraldi kogutud paberi- ja pakendijäätmete ning elektroonikaromu koostise ja koguse uuring“; SA Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus; 2020. Kättesaadav:

<https://kliimaministerium.ee/media/5318/download>.

⁵ „Eestis tekkinud segaolmejäätmete, eraldi kogutud paberi- ja pakendijäätmete ning elektroonikaromu koostise uuring“; SA Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus; 2013. Kättesaadav:

<https://kliimaministerium.ee/media/5291/download>.

niiskust, mis rikub segaolmejäätmetes oleva kuiva materjali ja seetõttu ei ole võimalik seda ringlusse suunata. Näiteks ei ole toidujäätmetega segunenud paberit võimalik ringlusse suunata, sest sortimisel ei saa jäätmematerjali piisavalt puhtalt kätte. Sortimisuuring näitas ka plasti ja paberi-papi suurt osakaalu segaolmejäätmetes (mõlemat 17%). Plast ja paber-papp kuuluvad aga hõlpsamini ringlusse võetavate materjalide hulka. Seega ringlussevõtu eesmärkide saavutamiseks tuleb esmalt saavutada piisav jäätmete liigiti kogumise tase.

Euroopa Komisjon leidis juba oma 2018. aasta aruandes, et Eesti on üks 14-st EL liikmesriigist, kel on raskusi jäätmete raamdirektiiviga 2020. aastaks ette nähtud olmejäätmete korduskasutamiseks ettevalmistamise ja ringlussevõtu sihtarvu saavutamise⁶. Ka 2023. aasta varajase hoiatuse aruandes⁷ on Eesti üks 18 liikmesriigist, kes tõenäoliselt ei suuda täita 2025. aastaks seatud eesmärki võtta ringlusse 55% olmejäätmetest. Euroopa Komisjon koostöös Euroopa Keskkonnaagentuuriga on probleemidena välja toonud muuhulgas, et Eestis on madal biojäätmete liigiti kogumise tase, jäätmete liigiti kogumist majapidamistes ei ole piisavalt motiveeritud, puuduvad kohustuslikud sihtarvud kohalikele omavalitsustele ning erinevused kohaliku taseme ja riigi taseme jäätmeandmetes. Peamiste soovitusena on 2023. a raportis toodud:

- olmejäätmete korduskasutamiseks ettevalmistamise ja pakendite korduskasutuse süsteemide toetamine;
- segaolmejäätmete põletusmaksu kehtestamine;
- omavalitsuste või suuremate asustusüksuste muutmine vastutavaks kohustuslike liigiti kogumise eesmärkide täitmise eest;
- jäätmete liigiti kogumist motiveeriva hinnastamise kasutamine korraldatud jäätmeveo puhul.

1.2 SIHTRÜHM

Jäätmehoolduse kvaliteet ja jäätmete ringlussevõtt mõjutavad suuremal ja vähemal määral kogu Eesti elanikkonda. Mõjutatud sihtrühmade hulka kuuluvad kõik jäätmetekitajad (kodumajapidamised, korteriühistud, ettevõtted, asutused), jäätmete veoga tegelevad ettevõtted, jäätmekäitlusettevõtted, kes tegelevad olmejäätmete kogumise ja käitlemisega, pakendiettevõtjad ja taaskasutusorganisatsioonid (Eestis tegutseb enam kui 4000 pakendiettevõtjat ning neli pakendivaldkonna taaskasutusorganisatsiooni) ning avalik sektor, sh 79 kohalikku omavalitsust ja riik. Probleemist on mõjutatud ka Keskkonnaamet kui lube väljastav ja keskkonnavaldkonnas järelevalvet korraldav asutus ning Keskkonnaagentuur kui keskkonnavaldkonna, sh jäätmevaldkonna riigisiseste ja rahvusvaheliste aruannete koostaja.

1.3 EESMÄRK JA SAAVUTATAVA OLUKORRA KIRJELDUS

Eesmärk on tagada puhtam elukeskkond ning saavutada Eesti jäätmehoolduses üleminek ringmajandusele. Selleks on vaja ellu viia struktuursed muudatused, mis aitavad tagada olmejäätmete (sealhulgas olmejäätmete hulka kuuluvate pakendijäätmete) liigiti kogumise ning olmejäätmete ringlussevõtu, sealhulgas sihtarvude saavutamise. Kiire kohanemine ringmajanduslike põhimõtetega ning teisese toorme (jäätmetes sisalduva ressursi) kasutamine võimaldab Eesti ettevõtetel püsida konkurentsivõimelisena.

⁶ Euroopa Komisjoni [aruanne jäätmeid käsitlevate ELi õigusaktide rakendamise kohta](#) ja [varajase hoiatuse aruanne Eesti kohta 2018](#).

⁷ Euroopa Komisjoni varajase hoiatuse aruanne 2023 (leitav aadressil <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2023%3A304%3AFIN&qid=1686220362244>) ja Eesti kohta koostatud faktileht (leitav aadressil <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7cdeb3a7-0354-11ee-87ec-01aa75ed71a1/language-en>) ja Euroopa Keskkonnaagentuuri analüüs (kättesaadav: <https://www.eea.europa.eu/publications/many-eu-member-states/estonia/view>).

Ringlussevõtu eesmärgke väljendatakse Euroopa Liidu tasandil kokku lepitud ringlussevõtu sihtarvudena. Olmejäätmeid (sh olmes tekkivaid pakendijäätmeid) tuleb korduskasutuseks ette valmistada ja ringlusse võtta:

- 1) alates 2025. aasta 1. jaanuarist – vähemalt 55 protsendi ulatuses nende jäätmete kogumassist kalendriaastas;
- 2) alates 2030. aasta 1. jaanuarist – vähemalt 60 protsendi ulatuses nende jäätmete kogumassist kalendriaastas;
- 3) alates 2035. aasta 1. jaanuarist – vähemalt 65 protsendi ulatuses nende jäätmete kogumassist kalendriaastas.

Eraldi on seatud ringlussevõtu sihtarvud niipakendijäätmetele üldiselt kui ka pakendimaterjalide lõikes, kuid VTK-s käsitletakse eelkõige olmejäätmete ringlussevõtu madala taseme probleemi, kuhu olulisel määral panustavad ka pakendijäätmed. Pakendijäätmetele kehtivad järgmised sihtarvud:

	Hetkel kehtiv sihtarv	Sihtarv 2025	Sihtarv 2030
kõik pakendijäätmed	55%	65%	70%
plastpakend	22,5%	50%	55%
puitpakend	15%	25%	30%
mustmetallist pakend	50%	70%	80%
alumiiniumist pakend		50%	60%
klaaspakend	60%	70%	75%
paber- ja kartongpakend	60%	75%	85%

2 Hetkeolukord, uuringud ja analüüsid

2.1 KEHTIV REGULATSIOON, SEOTUD STRATEEGIAD JA ARENGUKAVAD

VTK-s käsitletava probleemi puhul on olukorda reguleerivad õigusaktid eelkõige jäätmeseadus, pakendiseadus, keskkonnatasude seadus ning keskkonnaministri määrus, millega on kehtestatud olmejäätmete liigiti kogumise ja sortimise nõuded ning jäätmete liigitamise alused. Probleemiga seotud strateegiadokumendid on eelkõige Riigi jäätmekava 2022-2028⁸ (koostamisel), Keskkonnavaldkonna arengukava 2030⁹ (koostamisel) ning Rohepöörde tegevusplaani¹⁰ (eelnõu).

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus määrab kindlaks kohaliku omavalitsuse ülesanded, vastutuse ja korralduse ning omavalitsusüksuste suhted omavahel ja riigiorganitega. Seaduse alusel on omavalitsusüksuse ülesanne muuhulgas korraldada oma haldusterritooriumil jäätmehooldust, mis hõlmab jäätmehoolduse kavandamist, kohalikul tasandil kehtivate jäätmehooldusnõuete kehtestamist ning korraldatud jäätmeveo tingimuste määramist.

Jäätmeseadus (edaspidi *JäätS*) sätestab jäätmehoolduse korralduse, nõuded jäätmete tekke ning jäätmetest tuleneva tervise- ja keskkonnaohu vältimiseks, sealhulgas meetmed loodusvarade kasutamise tõhususe suurendamiseks ja ebasoodsa mõju piiramiseks ning selliste jäätmete prügilas ladestamise järkjärguliseks vähendamiseks, mis sobivad ringlussevõtuks või muuks taaskasutamiseks, riikliku järelevalve alused ja ulatuse ning vastutuse seaduse rikkumise eest.

⁸ Riigi jäätmekava 2022-2028 eelnõu on leitav: <https://kliimaministeerium.ee/jaatmekava>

⁹ Keskkonnavaldkonna arengukava 2030 eelnõu on leitav: <https://kliimaministeerium.ee/kevad>

¹⁰ Rohepöörde tegevusplaani eelnõu on leitav: <https://valitsus.ee/valitsuse-eesmargid-ja-tegevused/rohepoliitika/tegevusplaani>

Jäätmeseadusega on kehtestatud olmejäätmete ringlussevõtu sihtarvud ning kohalike omavalitsuste kohustused jäätmehoolduse korraldamisel.

Samuti on jäätmeseaduses sätestatud kohustus, et keskkonnakaitseluba omavad isikud (va vahendajad, edasimüüjad ja suletud prügilate käitajad) peavad esitama kord aastas jäätmearuande. Jäätmeseaduse kohaselt on jäätmearuanne mõeldud ametkondlikuks kasutamiseks.

Pakendiseadus (edaspidi *PakS*) sätestab üldnõuded pakendile ja pakendi kasutamisele, pakendi ja pakendist tekkivate jäätmete vältimise ja vähendamise meetmed, pakendi ja pakendijäätmete taaskasutussüsteemi korralduse, nõuded audiitorkontrollile ning ringlussevõtu sihtarvud, nõuded pakendiregistrisse esitatavate andmete kontrollile ja nõuete riikliku järelevalve alused ning vastutuse kehtestatud nõuete täitmata jätmise eest.

Ühtlasi kehtestab pakendiseadus taaskasutusorganisatsioonide ja kohalike omavalitsuste kohustused pakendijäätmete liigiti kogumise korraldamisel.

Keskkonnatasude seadus (edaspidi *KeTS*) määratleb keskkonnakasutuse valdkonnad, millele on kehtestatud kasutusõiguse hind, tasumäärad, tasu kasutamise alused ja sihtotstarve. Muuhulgas on KeTSiga määratud keskkonnatasu jäätmete kõrvaldamisele.

Kohalike maksude seadusega on sätestatud maksud, mille kehtestamise õigus on kohalikul valla- või linnavolikogul. Kohalikul tasemel kehtestatavad maksud on praegu kuus ning neist ükski ei puuduta jäätmehoolduse korraldamist.

Keskkonnaministri 03.06.2022 määrusega nr 22 „Olmejäätmete liigiti kogumise ja sortimise nõuded ja kord ning sorditud jäätmete liigitamise alused“ on kehtestatud olmejäätmete liigiti kogumise kord selleks, et suurendada ringlusse võetavate toodete ja pakendite kogust ning muude taaskasutatavate, eelkõige korduskasutuseks ettevalmistatavate ja ringlusse võetavate olmejäätmete kogust, et saavutada jäätmeseaduse § 136³ lõigetes 1 ja 2 ning pakendiseaduse § 36 lõike 1 punktis 2 ja lõigetes 2¹ ja 2² nimetatud sihtarvude täitmine ning vähendada põletatavate ja prügilasse ladestatavate olmejäätmete, sealhulgas pakendijäätmete ja biolagunevate jäätmete kogust.

Ühtlasi kehtestab määrus jäätmetekitaja kohustused jäätmete liigiti kogumisel, kohaliku omavalitsuse kohustused liigiti kogutud jäätmete kokku korjamisel ning nõuded jäätmete edasiseks sortimiseks.

Riigi jäätmekava 2022-2028 on kogu jäätmevaldkonda hõlmav strateegiline arengudokument, milles kirjeldatakse olulisemaid jäätmevaldkonna arengu põhimõtteid ja meetmeid koos ettenähtava tegevusega jäätmekava kehtivuse perioodiks, et kooskõlas teiste asjasse puutuvate arengudokumentidega saavutada jäätmeseaduses ja pakendiseaduses püstitatud keskkonnapoliitika eesmärgid. Arengukava ühtlustab eesmärgid riigi kui terviku jaoks, seab sihid ja ülesanded kohalikele omavalitsustele, ettevõtjatele, tootjatele ja elanikkonnale. Jäätmekaval on kolm strateegilist eesmärki. Esimene eesmärk keskendub jäätmetekke vältimisele, teine tekkinud jäätmete uuesti ringlusse võtmisele ning kolmas jäätmete ohutule käitlemisele.

VTK eesmärgiga on eelkõige seotud jäätmekava eelnõu järgmised alameesmärgid:

- Olmejäätmete teke väheneb ja korduskasutus suureneb igal aastal;
- Kohalikud omavalitsused on motiveeritud vältima jäätmeteket ja edendama korduskasutust;
- Kohalikud omavalitsused on motiveeritud korraldama jäätmete liigiti kogumist ning liigiti kogutud jäätmete materjalina ringlusse suunamist;
- Eestis on olemas piisav olmejäätmete korduskasutuseks ettevalmistamise ja ringlussevõtu võimekus ja seda toetav majanduslik raamistik, mis võimaldab täita 2025. ja 2030. a olmejäätmete korduskasutuseks ettevalmistamise ja ringlussevõtu sihtarve ning väärindada jäätmetes sisalduvat ressursi toormena;
- Suurendada pakendijäätmete ringlussevõttu selliselt, et täidetud oleksid 2025. ja 2030. aasta olme- ja pakendijäätmete ringlussevõtu sihtarvud;

- Eestis on olemas piisav kokku kogutud tekstiiljätmete esmatöötlemisvõimekus ning tekstiiljätmete ringlussevõtu määr suureneb igal aastal;
- Biolagunevate jätmete ringlussevõtt suureneb igal aastal.

Rohepöörde tegevusplaani 2023-2025 eesmärk on negatiivsete keskkonnamõjude vähendamine, nüüdisaegse ja kvaliteetse elukeskkonna loomine ning konkurentsivõimelise ja keskkonnahoidliku ettevõtluse toetamine. Tegevusplaani eelnõu kohaselt on jätmete valdkonna peamiseks väljakutseteks vähendada senist suurt jäätmeteket elaniku kohta ja suurendada madalat ringlussevõtu taset. Väljakutsena on loetletud ka ringmajanduse riikliku koordinatsiooni edendamine, ringsete lahenduste kasutuselevõtu arendamine ettevõtetes, uute ja innovaatiliste ringsete ärimudelite toetamine ning jäätmekäitluse korraldamine vastavalt ELi tasemel seatud eesmärkidele. Tegevusplaani juurde kuulub detailne tegevuste loetelu. Vajalike tegevustena on loetelud muuhulgas käesoleva VTK koostamine ning kohalike omavalitsustega jäätmevaldkonnas rollijaotuse kokku leppimine.

2.2 TEHTUD UURINGUD

- [Maailmapanga koostatud jäätmevaldkonna tervikanalüüs \(2021\)](#). Uuring keskendus olmejätmetele, sh biojätmed, pakendijätmed. Uuringus analüüsiti olemasolevat laiendatud tootjavastutussüsteemi, jätmete liigiti kogumise korraldust, regulatsioone, vastutuse jaotust ja andmehaldust. Uuringu tulemusena koostati Eesti olemasoleva jäätmehoolduse olukorra ülevaade ning poliitikasoovitused.
- [Segaolmejätmete, eraldi kogutud paberi- ja pakendijätmete ning elektroonikaromu koostise ja koguste uuring \(2020\)](#). Uuringu raames viidi läbi muuhulgas segaolmejätmete üle-eestiline koostise analüüs, et välja selgitada, kui suur on erinevate liigiti kogutavate jätmete osakaal segaolmejätmete hulgas. Regulaarselt läbiviidava (2008.a, 2013.a) uuringu tulemusena on võimalik hinnata liigiti kogutavate jätmete kogumissüsteemi toimivust ning selleks rakendatud meetmete tõhusust.
- [Euroopa Komisjoni 2022. aruandes ELi keskkonnapoliitika rakendamise kohta](#) antakse muuhulgas ülevaade ringmajanduse ja jäätmekäitluse hetkeseisu kohta ning tuuakse prioriteetsed meetmed EL nõuete paremaks täitmiseks.

2.3 KAASATUD OSAPOOLED

VTK ettevalmistamiseks koostatud Maailmapanga jäätmevaldkonna tervikanalüüsi raames kaasati pakendite taaskasutusorganisatsioone, kohalikke omavalitsusi, tootjate ühendusi, jäätmekäitlejaid, ettevõtete esindusorganisatsioone, rahandusministeeriumi ning majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi esindajaid.

Riigi jäätmekava 2022-2028 koostamisel viidi läbi temaatilised fookusgruppide arutelud muuhulgas regulatiivsete lahenduste aruteluks. Nendesse fookusgruppidesse kaasati Eesti Linnade ja Valdade Liit, Eesti Jäätmehoolduskeskus, Tallinna Linnavalitsus, Tartu Linnavalitsus, Hiiumaa Vallavalitsus, Eesti Korterühistute Liit, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Eesti Vee-ettevõtete Liit, Eesti Rõiva- ja Tekstiililiit, Eesti Biogaasi Assotsiatsioon, Eesti Ringmajandusettevõtete Liit, AS Ragn-Sells, Maaülikool, SEI Tallinn, SA Things, SA Rohetiiger, Uuskasutuskeskus, maaeluministeerium, rahandusministeerium, majandus- ja kommunikatsiooniministeerium, Keskkonnaamet, Keskkonnaagentuur, SA Keskkonnainvesteeringute Keskus, Eesti Kaupmeeste Liit, Eesti Toiduainetööstuse Liit, Eesti Keemiatööstuse Liit, Eesti Plastitööstuse Liit, taaskasutusorganisatsioonid (OÜ Eesti Pandipakend, MTÜ Eesti Taaskasutusorganisatsioon, Eesti Pakendiringlus OÜ, OÜ Tootjavastutusorganisatsioon).

Jäätmevaldkonna digitaliseerimise projekti on erasektorist kaasatud Ragn-Sells AS, AS Eesti Keskkonnateenused, Eesti Ringmajandusettevõtete Liit, Tootjavastutusorganisatsioon OÜ ja SA Things

esindajad. Kohalikest omavalitsustest on kaasatud Saku ja Saue valla esindajad. Riigiasutustest on kaasatud Keskkonnaamet, Keskkonnaagentuur ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.

3 Võimalikud mitteregulatiivsed lahendused

Mitteregulatiivseteks lahendusteks oleksid avalikkuse täiendav teavitamine, rahastuse suurendamine, senise regulatsiooni parem rakendamine ja olemasoleva olukorra säilitamine.

Avalikkuse teavitamisel on väga oluline roll jäätmevaldkonna eesmärkide saavutamisel ja rakendamisel, näiteks elanikkonna liigiti kogumise harjumuste kujundamisel. Selleks peab avalikkuse teavitamine olema järjepidev ja hõlmama eri valdkonnaga seotud osapoolte teavitamist. Ühtlasi peab see alati käima kaasas regulatiivsete muudatustega, et seotud osapooli teavitada muutuvatest kohustustest ja õigustest. Küll aga ei ole avalikkuse teavitamisel üksi piisavat mõju, et kutsuda ellu struktuurseid muutusi jäätmehoolduse korraldamisel. Samuti vähendab avalikkuse teavitamise mõju ebapiisav rahastus, mille tõttu toimub teavitamine enamasti kampaaniate raames ja mitte järjepidevalt.

Viimastel aastatel on ellu viidud mitmeid avalikkuse teavitamisega seotud projekte ja kampaaniaid, kuid seni ei ole need avaldanud piisavat mõju olmejäätmete ringlussevõtule. Keskkonnaministeerium on tellinud videoklippe [tekstiili](#), [biojäätmete](#) ja [pakendijäätmete](#) liigiti kogumisest, liigiti kogumise alast teavitustööd on teinud ka ministeeriumi valitsemisalasse kuuluv [Keskkonnaamet](#). Jäätmekäitlejate ja taaskasutusorganisatsioonidega on viimastel aastatel käsitletud jäätmete liigiti kogumise parendamist, konteinerite ja juhendite visuaali ühtlustamist. Ühtsete värvilahenduste ja piktogrammide väljatöötamine ja nende kasutusele võtmiseks kokkulepete sõlmimine toimus avaliku sektori innovatsiooniprogrammi projekti „Jäätmete liigiti kogumine“ raames, milles osalesid keskkonnaministeeriumi, rahandusministeeriumi, jäätmekäitlejate, kohalike omavalitsuste ja taaskasutusorganisatsiooni esindajad. Lisaks täiendati jäätmete liigiti kogumise hõlbustamiseks mõeldud piktogramme koostöös SA-ga Things Põhjamaade Ministrite Nõukogu ellu kutsutud projektis. Selle raames võeti üle Taanis kasutusel olevad [piktogrammid](#), mis katavad pea kõiki kodumajapidamistes tekkivaid jäätmeliike ja mida saab kasutada jäätmejaamades olevatel konteineritel, majapidamiste konteineritel ja siseruumides olevatel prügikastidel. Samuti on regulaarselt korraldatud kampaaniaid patareide liigiti kogumise („[Patakas pole prügi](#)“) ning toidujäätmete tekke vältimise teemal („[Austa toitu jäägitult](#)“). Laiemaks jäätmetekke vältimisele suunatud üldise teadlikkuse tõstmiseks on keskkonnaministeerium läbi viinud iga-aastaseid jäätmetekke vähendamise nädala kampaaniaid. Iga-aastaselt panustavad teavitustegevustesse ka ettevõtjad. Näiteks peavad tootjate ühendused ja taaskasutusorganisatsioonid korraldama avalikkuse teavitamise kampaaniaid. Taaskasutusorganisatsioonidel on pakendiseadusest tulenev kohustus suunata iga-aastaselt vähemalt 1% käibest teavitustegevustesse.

Rahastuse suurendamisel ning rahastusel üldisemalt on samuti väga oluline roll jäätmevaldkonna eesmärkide saavutamisel, kuna selleks on vaja teha investeringuid, soetada vahendeid ja teha teavitust. EL vahenditest suunati 2014-2020 perioodil jäätmete kogumisse ja töötlusse ca 12 mln eurot. Uuel perioodil 2021-2027 suunatakse veelgi rohkem, ca 70 mln € (jäätmetekke vältimine, jäätmete liigiti kogumine ja jäätmete ringlussevõtu edendamine). Lisaks toetatakse väiksemaid projekte KIK-i keskkonnaprogrammist. Samas tuleb arvestada, et rahastatud projektide mõju on pikaajalisem ning ainuüksi toetustega 2025. aastaks seatud ringlussevõtu eesmärke saavutada ei saa, kuna toetatakse projekte, kuid eesmärkide saavutamine nõuab erinevate osapoolte järjepidevat panust. Tihti võtavad suured ja mõjusad projektid aega 3-5 aastat ning toetuse saaja peab ka omaosaluse tagama, mis siiani on olnud ja arvatavasti jääb üheks takistuseks toetusmeetmetega edu saavutamisel. Senine praktika näitab, et toetused ei jagune ühtlaselt riigi peale ning huvi nende vastu on olnud leige. Sõltuvalt jäätmevoost võib probleem olla omafinantseeringu puudumises, ebaühtlases sisendjäätmete voos, väheses nõudluses jäätmetest valmistatud toodete järele või kartuses, et ei suudeta täita toetuse

andmise tingimusi. VTK-s kavandatavate regulatiivsete muudatuste eesmärk on muuhulgas jäätmete liigiti kogumise edendamine, mis loob ühtlasi eeldused edukamateks jäätmete ringlussevõtu projektideks ja suuremaks huviks toetusmeetmete vastu.

Senise regulatsiooni parem rakendamine on oluline selleks, et jäätmevaldkonna eesmärkide suunas liikuda, kuid olemasolevate meetmete parema rakendamisega üksi ei ole võimalik üha ambitsioonikamaid olmejäätmete ringlussevõtu eesmärke saavutada. Samuti on selgunud, et senise regulatsiooni parem rakendamine võib osutuda oodatust keerukamaks, kui valdkonna huvirühmadel on ootus seni rakendatud erandite ja leevenduste jätkumisele. Näiteks on PakSis kehtestatud avalikule pakendijäätmete kogumisvõrgustikule nõuded, mida peavad taaskasutusorganisatsioonid igas kohalikus omavalitsuses täitma. Samas on hetkel kehtivate nõuete rakendamine olnud väga ajamahukas protsess, osades omavalitsustes on endiselt PakS miinimumnõuded täitmata ning teatud juhtudel on osapooled kokkulepeteni jõudnud alles pärast järelevalveasutuse sekkumist. Samuti on tõenäoline, et avalike konteinerite abil, mis asuvad majapidamistest kuni kilomeetri kaugusel, ei olegi võimalik saavutada piisavas koguses ja kvaliteetset pakendijäätmete liigiti kogumist.

Olemasoleva olukorra säilitamist ei ole kaalutud, kuna tegu ei ole kuluefektiivse ega eesmärgile orienteeritud lahendusega. Senine olukord ei ole aidanud saavutada olmejäätmete ringlussevõtu sihtarvu (2020.a 50%) ega tõhustanud jäätmete liigiti kogumist. Aastatel 2011–2021 on olmejäätmete ringlussevõtu tase kõikunud 28–32 protsendi vahel.

Mitteregulatiivsed lahendused üksi ei ole avaldanud oodatud mõju jäätmete liigiti kogumisele ja ringlussevõtule vähemalt viimase kümne aasta jooksul. Mitteregulatiivsete lahendustega ei ole võimalik rakendada Maailmapanga pakutud vajalikke meetmeid ehk viia ellu struktuurseid muudatusi jäätmevaldkonnas. Kuigi kohalikud omavalitsused panevad ringlusse võtmise eesmärgid vahel oma jäätmekavadesse, ei ole neil praeguse korralduse juures nende saavutamise üle kontrolli, mistõttu on nende rolli eesmärkide saavutamises vaja täpsustada.

4 Võimalikud regulatiivsed lahendused

Maailmapanga poolt koostatud jäätmevaldkonna tervikanalüüsis, millele VTK suures osas tugineb, on võetud aluseks senine rahvusvaheline kogemus ning Eestile antud soovitusel lähtuvad teiste riikide parimatest praktikatest.

4.1 Kohaliku omavalitsuse vastutuse määramine, jäätmehoolduse rahastamise muutmine ja jäätmete liigiti kogumist motiveeriv teenuste hinnastamine

Eestis on olmejäätmete ringlussevõtu sihtarvu täitmise eest vastutus hajutatud. Selle probleemi tõi muuhulgas välja Euroopa Komisjon 2023.a Eestile esitatud varajase hoiatuse aruandes. Nii Komisjon kui ka Maailmapank soovivad panna vastutuse liigiti kogumise või ringlussevõtu eesmärkide saavutamise eest kohalikele omavalitsustele koos rahaliste soodustustega või trahvidega, kui eesmärki pole täidetud. KOV ülesanne on ka täna korraldada jäätmete liigiti kogumist (JäätS § 31) ja edasist käitlust (JäätS § 70) ning vastavad hoovad on KOVile selleks jäätmeseaduses (JäätS 4. peatükk) antud, kuid puuduvad tulemusnäitajad, mille saavutamine oleks KOVile kohustuslik.

Omavalitsused ja Eesti Linnade ja Valdade Liit esindusorganisatsioonina on mitmel pool välja toonud, et KOVidel puuduvad rahalised vahendid jäätmehoolduse paremaks korraldamiseks. Mitmete teiste EL riikide eeskujul soovitakse ka Eestis omavalitsuskeskse jäätmemudeli võimaldamist. Jäätmehoolduse rahastamine toimub praegu KOV eelarvest ja SA KIK toetuste abil. KOV eelarvest tuleb omavalitsusel korraldada ka kõik muud KOVi vastutusel olevad teenused (haridusvaldkond, majandusvaldkond, sh kohalike teede hooldus, kultuuri- ja sporditegevus, sotsiaalvaldkond jm). SA KIK toetuste saamiseks konkureerivad KOVid omavahel, kuna toetuste maht ei ole piisavalt suur, et toetust oleks võimalik jagada enamikele KOVidele.

Kohalike omavalitsuste tasandil on lahenduseks **kõikidele KOVidele võrdse olmejäätmete ringlussevõtu sihtarvu kehtestamine** koos eesmärgi saavutamiseks vajalike rahaliste vahendite võimaldamisega. Selle alla kuulub **KOV jäätmetasu küsimise võimaldamine jäätmevaldajatelt**. Seeläbi motiveeritakse KOVe jäätmete liigiti kogumist ja ringlussevõttu edendama. Lisaks on vaja rahaliselt motiveerida ka jäätmetekitajaid, et jäätmed saaksid tekkekohas liigiti kogutud. **Jäätmetekitajaid on otstarbekas motiveerida eelkõige läbi KOV jäätmetasu** nii, et jäätmetekitajal oleksid olemas kõik vahendid korrektseks liigiti kogumiseks ning õigesti liigitatud jäätmete äraandmisel on kulu madalam ja valesti liigitatud jäätmete äraandmisel oluliselt kõrgem.

KOVide sihtarvu saavutamist hakkab hindama Keskkonnaagentuur ning sanktsiooni või preemia suurust arvestama Keskkonnaamet, kes ka praegu tegeleb keskkonnatasu teadetega.

4.1.1 Omavalitsustele sihtarvu kehtestamine

Lahenduse kohaselt kehtestatakse kõigile omavalitsustele kohustus saavutada oma territooriumi osas JäätS § 136³ lõikes 2 sätestatud **ringlussevõtu sihtarvud**. See tähendab, et iga KOV peab alates 2025. aastast korraldama olmejäätmete liigiti kogumist ja nende edasist käitlust nii, et KOVis tekkivatest olmejäätmetest valmistatakse korduskasutuseks ette ja võetakse ringlusse vähemalt 55 protsenti nende kogumassist. 2030. aastal peab iga KOVi olmejäätmetest ringlusse võtma 60 protsenti ning 2035. aastast juba 65 protsenti. Sellisel juhul peab iga KOV võrdselt pingutama ringlussevõtu määra saavutamiseks (KOV, kus tekib vähem jäätmeid, peab vähem jäätmeid ringlusse suunama ja vastupidi).

Kohustuse täitmiseks peab KOV looma kasutajasõbralikud jäätmete liigiti kogumise lahendused (kogumisviisid ja taristu) ning hankima eraldi jäätmekäitlusteenuse kõigile KOVi loodud kogumislahenduste kaudu kogutud olmejäätmetele (sh korraldatud jäätmevedu, jäätmejaamad, kogumisringid, KOVi avalikud konteinerid jm). See tähendab, et lisaks jäätmeveohankele tuleb läbi viia jäätmete käitlusteenuse hange, millega leitakse kogutavatele jäätmetele sobiv käitluslahendus ning tagatakse seeläbi ringlussevõtu sihtarvu saavutamine. Sihtarvu saavutamiseks on KOVil võimalik käitlushangetes nõuda eri jäätmeliikide puhul eri tasemel ringlussevõttu. See tähendab, et kui KOVi tehtud käitlushanke tulemusena on näiteks võimalik võtta ringlusse väga suur osa biojäätmetest ja paberi- ja kartongijäätmetest, siis on otstarbekas luua väga head tingimused nende jäätmeliikide liigiti kogumiseks, et nende arvelt ringlussevõttu suurendada. Samas võivad muude jäätmeliikide ringlussevõtu tasemed olla madalamad, kui tervikuna saavutatakse olmejäätmete ringlussevõtt 55% aastal 2025.

Lahendus eeldab, et jäätmekäitluskohal on võimalik KOVile aru anda selle kohta, kui palju temalt saadud jäätmetest korduskasutuseks ette valmistati, ringlusse võeti, suunati energiakasutusse ja ladestati prügilasse. Jäätmekäitluskohtades üldjuhul praegu ei peeta arvestust KOVi põhiselt. Selleks, et käitluskoht saaks KOVile deklareerida, kuidas jäätmeid käideldi, on vajalik kas jäätmearuandlus muuta KOVi põhiseks või aktsepteerida keskmistatud andmeid. Jäätmearuandlust puudutavad muudatused vajavad edasist arutelu, kuna jäätmekäitleja ei pruugi olla suuteline tulenevalt kasutatavast tehnoloogiast ütlema, et X valla jäätmetest läks ringlusse näiteks 50% ning Y valla jäätmetest näiteks 63%. Konkreetne käitluskoht peaks olema suuteline ütlema, kui palju tema keskmiselt võttis kindlas ajavahemikus ringlusse konkreetset jäätmeliiki ning esitama need andmed KOVidele, kes talle jäätmeid on üle andnud. Näiteks saavad nii X vald kui ka Y vald info, et ringlusse jõudis 56,5% jäätmetest. See tagab ühtlasi, et kõigi KOVide huvi on koguda jäätmeid liigiti võimalikult tõhusalt ning valida võimalikult võimekas jäätmekäitleja.

Olmejäätmete hulka loetakse ka olmes tekkivad pakendijäätmed. Pakendijäätmete kogumine peab toimuma tekkekohalt KOVi poolt korraldatud jäätmeveo raames, et oleks võimalik saavutada piisav liigiti kogumise tase. Pakendijäätmete tekkekohalt kogumine korraldatakse koostöös TKOdega (vt lahenduse kirjeldust punktis 4.2.1). KOV ei hangi pakendijäätmete käitlusteenust, kuna nende käitluse korraldavad taaskasutusorganisatsioonid.

KOVidele, kes sihtarvu ei täida, rakendatakse sanktsiooni, mis on piisavalt tõhus, et KOVid oleksid motiveeritud seda vältima. Sanktsiooni kehtestamata jätmisel on eesmärgi saavutamine vähetõenäoline. Sanktsiooniks võib olla näiteks KeTSis määratud tasu, mida makstakse riigikassasse ning tasu aluseks on sel juhul ringlusse võtmata olmejäätmete kogus. Sel juhul maksaks iga KOV sihtarvu saavutamiseks puudu jääva olmejäätmete iga tonni kohta kindla summa riigikassasse. Näiteks kui KOVis tekib aastas 10 000 tonni olmejäätmeid, siis alates 2025. aastast on ta kohustatud ringlusse suunama vähemalt 5500 tonni olmejäätmeid. Kui see KOV suunab ringlusse vaid 4300 tonni olmejäätmeid, tuleb tal maksta riigikassasse 1200 tonni olmejäätmete ringlusse suunamata jätmise eest. Ühe tonni tasu peab olema kõrgem kui olmejäätmete ringlussevõtu kulu, et langeks ära majanduslik motivatsioon jäätmeid ringlusse suunamata jätta (näiteks soovides hoida elanike jäätmeveokulusid madalal). Kui sanktsioonina makstav tasu oleks 120 eur/tonn, peaks see KOV vastava aasta eest maksma 144 000 eurot (selles näites umbes 6 eurot elaniku kohta).

Sihtarvu täitmata jätnud KOVide poolt riigikassasse makstud tasu jagatakse proportsionaalselt preemiana nende KOVide vahel, kes suunasid ringlusse sihtarvust suurema koguse olmejäätmeid.

Teine võimalus on arvestada sanktsioonina jäätmete ladestamisel makstavat saastetasu. Kui kohalik omavalitus on hankinud jäätmekäitlusteenuse ja suunab osa olmejäätmetest siiski prügilasse ladestamisele, esitab prügilal KOVile arve vastuvõtutasu kohta, millel on eraldi välja toodud saastetasu osa. Pärast kehtiva saastetasu kolmekordistamist on see mõjus vahend jäätmete kõrgemal hierarhiaastmel käitlemiseks. Sellise sanktsiooni mõju jääb aga puudulikuks, kui KOV suunab suure osas oma olmejäätmetest energiakasutusse, mis samuti ei ole ringlussevõtt.

Pädevuse ja kuluefektiivsuse suurendamiseks võivad kohalikud omavalitsused teha koostööd näiteks hangete läbiviimisel ja veopiirkondade ühildamisel. KOVidel võib tekkida motivatsioon rajada ka ühiseid käitlusrajatisi, kui olemasolevad rajatised puuduvad, asuvad ebamõislikult kaugel, ei taga piisavat jäätmete ringlussevõttu vms. KOV käitlusrajatised võimaldavad saada parema ülevaate ja kontrolli enda territooriumidel tekkivate jäätmete ringlussevõttust. Ühised käitlusrajatised võivad olla nii jäätmete sortimiseks ja muuks eeltöötuseks kui ka ringlussevõtuks.

Arvestades kohaliku omavalitsuse enesekorraldusõigust ei ole kavas välja töötada üleriigilisi käitlusteenuse ja veohanke tehniliste tingimuste kohustuslikke standardseid lahendusi. Küll aga peavad kohalikud omavalitsused jäätmehooldust korraldades saavutama jäätmeseaduses sätestatud eesmärgid. Kui kohalikul omavalitsusel tekib kohustus saavutada olmejäätmete ringlussevõtu sihtarv oma haldusterritooriumil tekkivate olmejäätmete osas, siis ei ole vajadust jäätmeseaduses spetsiifiliselt sätestada ringlussevõtu saavutamiseks kõiki vajalikke samme. Piisava olmejäätmete liigiti kogumise taseme ja ringlussevõtu sihtarvu saavutamiseks on vajalik alltoodud põhimõtete kehtestamine KOV jäätmekavades, jäätmehoolduseeskirjades ja hangetes. Sealjuures tuleb arvestada, et enamik meetmeid on efektiivsed koosmõjus, kuid ei pruugi seda olla valikuliselt rakendades.

a) KOV korraldab KOJV raames tekkekohalt vähemalt biojäätmete, plast- ja metallpakendite ning paberi ja kartongi kogumise lisaks segaolmejäätmetele. Klaaspakendid kogutakse eraldi muudest pakendijäätmetest kas tekkekohal või avalike klaaspakendi konteinerite abil (vt punkt 4.2.1). Segaolmejäätmed sisaldavad 2020. aastal valminud segaolmejäätmete sortimisuringu kohaselt 32% biojäätmeid ja 32% pakendijäätmeid. Nende jäätmete liigiti kogumine suureneks, kui neid oleks võimalik tekkekohalt liigiti kogutuna ära anda. Segaolmejäätmete ja biojäätmete (hiljemalt 31.12.2023) tekkekohalt äraveo korraldamine on juba kohustuslik. Biojäätmete puhul on jätkuvalt lubatud ka nende tekkekohal kompostimine vastavalt KOV kehtestatud kompostimise nõuetele. Pakendijäätmete puhul on ringlussevõetavuse osas tulemuslikkus suurem, kui ülejäänud pakendimaterjalidest kogutakse eraldi vähemalt klaaspakendid. Vanapaberi ringlussevõtt on edukas ja seetõttu on selle liigiti kogumiseks mugavate võimaluste loomine igati põhjendatud. Vanapaberi kogumine peaks aga toimuma ühildatuna paber- ja kartongpakendi kogumisega (vt täpsemalt punkt 4.2.1).

Biojätmete ja pakendijätmete korraldatud jäätmeveo raames tekkekohalt kogumine muudab nende jäätmeliikide üleandmise elanikele senise korraldusega võrreldes oluliselt mugavamaks ja kättesaadavamaks, mistõttu kaasneb sellega ka suurem liigiti kogumine. Sealjuures on oluline, et KOV mitte ainult ei loo võimalust nende jätmete KOJV raames üle andmiseks, vaid ka tegelikult liidab kõik jäätmevaldajad nende jäätmeliikide veoteenusega. Nende jätmete liigiti kogumine korraldatakse ka avalikus ruumis (nt tänavatel, kaupluste juures, avalikes hoonetes, avalikel üritustel jm).

KOV võib jätkuvalt korraldatud jäätmeveo raames koguda ka teisi jäätmeliike, kui see on otstarbekas ja tulemuslikum võrreldes muude kogumisviisidega (jätmejaam, kogumisring, avalik kogumispunkt jms). KOVi hajaasustusega osades, kus jäätmetekitajaid on vähe või tekkekohalt kogumine on raskendatud ligipääsu puudumise tõttu, tuleb siiski tagada jätmete äraveo teenus, kuid jätmete üleandmise kohaks võivad olla ühismahutid, kogukondlikud jäätmemajad või muud lahendused.

Keskonnaagentuuri poolt koostatav jätmete liigiti kogumise infrastruktuuri mudel aitab hinnata iga KOVi osas, milliste jäätmeliikide puhul on otstarbekas rakendada tekkekohalt kogumist, jätmejaamadest kogumist, avalikke konteinereid vm lahendusi. Mudeli eeldatav valmimisaeg on 2024.a kevad. Mudeli alusel koostatakse määrus kohalikele omavalitsustele jätmete liigiti kogumise taristu rajamise toetuse jagamiseks.

- b) KOV jätmetasu (senine korraldatud jäätmeveo teenustasu komponent) kujundatakse selliselt, et õigesti liigiti kogutud jätmete üleandmine on vähemalt kolm korda odavam segaolmejäätmete üleandmisest ning valesti liigiti kogutud ja liigiti kogumata jäetud jätmete üleandmine on märgatavalt kallim ja keerukam.** Hinnastamise kaudu on vaja anda jätmevaldajatele majanduslik motivatsioon oma käitumisharjumuste muutmiseks ja jätmete liigiti kogumiseks. Meede eeldab vajadusel jätmekäitlus- ja veokulude ristsubsideerimist, st kui segaolmejäätmete veo ja käitluse tegelik hind on odavam kui näiteks biojätmete veo- ja käitluskulu, siis biojätmete teenustasuga katmata kuluosa kaetakse segaolmejäätmete teenustasu arvelt.

Osa segaolmejätmetest on sellised, mida ei olegi võimalik liigiti koguda ja need tulebki korrektselt liigiti kogumise korral panna segaolmejätmete hulka (mähkmed, katkised nõud, pühkmed, oluliselt määrduvad pakendid). Selliste jätmete teket on mingil määral võimalik vältida, kuid mitte täies ulatuses. Lahenduse puhul sanktsioneeritakse vale käitumist (jätmed jäetakse liigiti kogumata või pannakse näiteks biojätmete konteinerisse pakendijätmeid), mitte vältimatute jätmete tekkimist.

Sealjuures on vajalik, et KOV teeb jätmete liigiti kogumise osas järelevalvet, et oleks võimalik tuvastada, kas jätmed on korrektselt liigiti kogutud. Valesti kogutud jätmete tuvastamiseks on KOVil võimalik teha pistelist kontrolli jäätmemahutite sisu üle (nt PrügiBinGO teenus). Samuti on KOVil võimalik panna regulaarse kontrolli tegemiseks vastav kohustus jätmevedajale nii, et jätmeveoki juht kontrollib iga kord visuaalset üleantavate jätmete koostist. Järelevalve motiveeriks täiendavalt jätmevaldajaid jätmeid liigiti koguma.

Jätmeveo teenustasu diferentseeritus jõuab jätmetekitajani läbi talle esitatava KOV jätmetasu arve. Arvel eristatakse liigiti kogutud jätmete ja segaolmejäätmete teenustasud ning vajadusel liigiti kogumata jäetud või valesti kogutud jätmete teenustasu. Mitme korteriga elamus, kus jätmekäitluse teenuse arve esitatakse korteriühistule, tuleb korteriomandi omanikule esitataval teenuse arvel samuti teenustasud eraldi välja tuua. Sellise hinnastamise tulemusena on jätmevaldajad motiveeritud jätmeid liigiti kogutuna üle andma ja vähendama segaolmejäätmete teket, et vältida kõrgemaid teenustasusid.

- c) KOVi poolt hangitavad jätmeveoteenused ja kogumislahendused on kooskõlas kohalike tingimustega.** KOV peab jätmete kokkukogumise ja veo teenust kujundades arvestama kohalike tingimustega. See eeldab, et mõeldakse läbi näiteks, milliste jätmeveokitega peaks vedu toimuma

ning milliseid pandlikumaid kogumislahendusi saab alternatiivina klassikalistele suurtele konteineritele kasutada (nt jagatud sisuga konteinerid, kogumisringid, kogukondlikud jäätmemajad). Kohalike tingimustega arvestamine muudab teenuse jäätmevaldajatele mugavamaks. Kohalike tingimustega arvestamisel on omavalitsustele abiks Keskkonnaagentuuri poolt välja töötatav jäätmete liigiti kogumise taristu mudel.

d) KOVi korralduslike tegevuste kaudu kogutud jäätmed suunatakse käitluskohta, kus on tagatud ringlussevõtt vähemalt JäätS § 136³ esitatud sihtarvude ulatuses. Selleks määrab KOV KOJV raames ning jäätmejaama, avalike konteinerite, kogumisringide vms kaudu kogutavatele jäätmetele käitlusteenuse hankes korduskasutuseks ettevalmistamise määra (nt suurjäätmed, tekstiil) või ringlussevõtu määra (nt vanapaber ja biojäätmed). Erinevatele jäätmeliikidele võib hankida erineva käitluskoha. Sihtarvu saavutamiseks on KOVil võimalik käitlusteenuse hankes nõuda eri jäätmeliikide puhul eri tasemel ringlussevõttu või kõigi puhul sama taset, kuid oluline on, et tervikuna saavutataks olmejäätmete ringlussevõtu sihtarv vähemalt seaduses ettenähtud tasemel. See tähendab, et kui KOVi tehtud hangetega on näiteks võimalik võtta ringlusesse väga suur osa biojäätmetest, paberi- ja kartongijäätmetest, siis võivad muude jäätmeliikide ringlussevõtu tasemed olla madalamad, kui tervikuna saavutatakse olmejäätmete ringlussevõtt näiteks 55% aastal 2025. Alternatiivina võib kaaluda ka korduskasutuseks ettevalmistamise ja ringlussevõtu alammäärade kehtestamist KOVidele. JäätS § 136³ sihtarvude täitmiseks on vajalik jäätmekäitlushangete läbiviimine enne jäätmeveo hankeid. Jäätmeveo hankes määratakse sel juhul aadress, kuhu kogutud jäätmed tuleb edasiseks käitluseks vedada.

e) Jäätmekäitluse ja -veo korraldamisel võivad kohalikud omavalitsused teha omavahel koostööd. KOVid võivad ka praegu teha ühiseid jäätmehoolduseeskirju ja jäätmekavasid ning KOJV hankeid. Seni on piiratud veopiirkonna suurus 30 000 elanikuga. Mõistlik on selle piirangu jäätmeseadusest kaotamine, mis suurendaks KOJV teenuse efektiivsust. Senised veopiirkonnad piirnevad sageli ühe KOViga ning suuremad KOVid on jagatud väiksemateks veopiirkondadeks. See tähendab, et veopiirkonna suurus jääb sageli vahemikku 5000 kuni 10 000 elanikku.

KOV koostöö võib seisneda ka ühiste jäätmekäitlusrajatiste rajamises, kui eraettevõtted pole vajalikke käitluskohti rajanud (sh ümberlaadimisjaamad, sortimisjaamad, biojäätmete käitlusrajatised jm), kuid need on jäätmealaste eesmärkide saavutamiseks vajalikud. KOVid võivad ühiselt hankida ka erinevaid jäätmete liigiti kogumiseks vajalikke vahendeid (konteinerid, kotid) ja koostada ühiseid juhiseid. Omavalitsuste koostöö edendamist toetatakse riigi poolt eesmärgiga suurendada jäätmehooldusteenuste tõhusust.

f) Korraldatud jäätmeveo teenuse kaalupõhine hinnastamine (PAYT - *pay as you throw*). Jäätmeseadusesse lisatakse sätte, et KOV võib korraldatud jäätmeveo hankes näha ette veo hinnastamise kaalupõhiselt. Eesmärk on motiveerida jäätmete liigiti kogumist, aga ka jäätmetekke vähendamist, kuna jäätmetekitajad maksavad tekitatud jäätmete kaalu järgi, mitte enam konteineri suuruse järgi olenemata selle täituvusest. Kaalupõhise hinnastamise rakendamine eeldab, et jäätmetekitajatele on loodud mugavad ja mõistlikud tingimused jäätmete üleandmiseks, hinnastamine motiveerib koguma jäätmeid korrektselt liigiti ning toimub kontroll korraldatud jäätmeveo teenusega liitumiste ja liigiti kogutud jäätmete kvaliteedi üle.

Uue sätte rakendamine eeldab, et jäätmeveokid on varustatud kaaludega, mis võimaldavad iga mahutit (konteiner, kott) kaaluda või need kaalud soetatakse ja soetuskulu lisatakse jäätmeveoteenuse hinnale.

Kaalupõhise hinnastamise korral ei ole jäätmeveo arved enam igal kuul sama suured, vaid sõltuvad jäätmete kaalust. Suurema kaaluga on näiteks biojäätmed, seega kaalupõhine süsteem motiveerib inimesi biojäätmeid segaolmejäätmetest eraldi koguma. Pakendijäätmete erikaal on aga oluliselt väiksem, seega pakendijäätmete osas ei pruugi kaalupõhine hinnastamine soovitud tulemust anda.

Kaalupõhise hinnastamisega võib kaasneda prügistamise oht, kuna inimesel on võimalik igakordselt vähendada jäätmete eest tasutavat summat pannes tekkivad jäätmed mujale

(avalikesse konteineritesse, põletades, metsa alla viies vms). Senise mahupõhise hinnastamise puhul maksab jäätmevaldaja igakordselt vastavalt kasutusel oleva mahuti suurusele, seega ei ole motivatsiooni mahutisse vähem jäätmeid panna. Fikseeritud jäätmetasu puhul on võimalik ennetada prügistamist ja vältida väiksemate konteinerite soetamise vajadust, sest maksmine ei toimu enam igakordse teenuse eest eraldi.

Jäätmete ringlussevõtt on edukam, kui liigiti kogutud jäätmed on kvaliteetsed, see eeldab selliste kogumissüsteemide rajamist ja tingimuste rakendamist, kus võõriste sattumine liigiti kogutavate jäätmete hulka on kontrollitav ning valitakse kogumisviisi, mis võimaldab rohkem jäätmeid ringluse suunata (nt segapakendi ringlussevõetavus on madalam eraldi kogutud pakendifraktsioonide ringlussevõetavusest). Samuti on oluline jälgida hangitud käitlusteenuse toimivust, mis oleks tõhusam, kui KOVi oleks ka piisava ringlussevõttutase saavutamise osas vastutus.

4.1.2 Omavalitsuse jäätmehoolduse rahastamiseks täiendava võimaluse loomine

Omavalitsuste võimalused jäätmehooldust arendada ja rahastada on täna kehtiva regulatsiooniga piiratud. KOVi on korduvalt tõstatanud probleemi, et neil lasub küll kohustus korraldada jäätmehooldust, kuid rahalisi vahendeid selleks oma eelarves napib ja riigi toetus läbi KIKi toetusmeetmete vajalike tegevuste elluviimiseks ei ole piisav. Seega omavalitsustel puudub sisuliselt jäätmehoolduse arendamiseks rahastusallikas. Jäätmehoolduse paremaks korraldamiseks on KOVi soovinud omavalitsuskeskse jäätmemudeli võimaldamist. See hõlmab jäätmevaldajate üle arvestuse pidamist, nendega arveldamist ja nõustamist läbi kohaliku omavalitsuse või vastava KOVi koostöö üksuse. Sellise jäätmemudeli rakendamist võimaldab säte jäätmeseaduses tunnistati 2014. a kehtetuks¹¹. Jäätmetasu küsimise õigus (kohustus) on kohalikele omavalitsusele antud enamikes EL liikmesriikides (nt Soome, Itaalia, Prantsusmaa, Rootsi). Jäätmehoolduse viimiseks uuele tasemele, mis tagab nii ringlussevõtu sihtarvude täitmise, kasutajasõbralikud jäätme teenused kui ka „saastaja maksab“ printsiibi rakendamise, on vaja luua mehhanism, mille kaudu omavalitsused saavad jäätmehoolduse korraldamist rahastada.

Omavalitsus kehtestab jäätmevaldajatele KOVi jäätmetasu, mis katab KOVi korraldatavate teenuste osutamise ehk jäätmehoolduse kulu. KOVi jäätmetasu hulka arvestatakse jäätmehooldusega seotud kuld:

- kogumisvahenditega seotud kulu (sh konteinerid, biolagunevad kotid või paberkotid, süvamahutid, kompostird);
- jäätmete veo ja veo ettevalmistamisega seotud kulud (ka kehtiva korra kohaselt), sh jäätmete vedu jäätmejaamadest, avalikest konteineritest ja kogumisringide käigus;
- kogutud jäätmete käitlemise kulu (sh järelsorteerimine, segaolmejäätmete ladestus või põletus, liigiti kogutud jäätmete ringlussevõtt);
- jäätmekäitluskoha rajamis-, kasutamise-, sulgemise- ja järelhoolduskulud (ka kehtiva korra kohaselt), sh jäätmejaamade, kompostimisväljakute, sorteerimisjaamade, kogumiskohtade rajamine, olemasolevate rajatiste hooldamine, arendamine ja opereerimine;
- korduskasutuslahendustega seotud kulud (sh ringlusmajad);
- administratiivne töö (jäätmevaldajate registri teenus, jäätmevaldajatega arveldamine, liikmemaks),
- teavitused (kampaaniad, üritused, juhendmaterjalide valmistamine ja levitamine),
- järelevalvega kaasnevad kulud (sh valvekaamerad, üleantavate jäätmete kontrollimine)
- muud seotud kulud (nt uuringud, prügikoristus, toetused).

¹¹ JäätS § 66 lg 1¹ kohaselt võis jäätmevedu korraldada selliselt, et jäätmeid vedava ettevõtja ainsaks kliendiks ja temale tasu maksjaks on kohaliku omavalitsuse üksus või viimase poolt volitatud mittetulundusühing ning jäätmevaldajate üle arvestuse pidamise ning nendega arveldamise kohustus oli sel juhul kohaliku omavalitsuse üksusel või tema volitatud mittetulundusühingul.

Eelduslikult võiks jäätmetasu olla elanikule keskmiselt ligikaudu kaks kuni neli korda kõrgem praegusest jäätmeveo teenustasust. Tasu tegelik suurus sõltub sellest, millised kulud KOV jäätmetasu arvelt peab kandma, kas KOV teeb koostööd teiste omavalitsustega ning kui hoolas on jäätmetekitaja ise jäätmete liigiti kogumisel, kuna liigiti kogumata jäätmete üleandmine on kulukam. KOV jäätmetasust ei kaeta pakendijäätmetega seotud kulusid, kuna need kulud peavad kandma pakendiettevõtjad.

Tasu läbipaistvuse saavutamiseks on oluline kindlalt fikseerida, mida konkreetse KOVi jäätmetasu sisse arvestatakse ja milliseid kulusi selle eest tehakse. Tasu kogumise ja kasutamise andmed tuleb regulaarselt avalikustada ja hoida need andmed kättesaadavana KOVi veebilehel.

Jäätmetasu kogub omavalitsus analoogselt lasteaia või huvihariduse tasudele ning teeb selle eest jäätmehooldusega seotud kulusi. Jäätmetasu makstakse KOVile perioodiliselt kas kord aastas, kord kvartalis või kord kuus. Tasu suuruse üle otsustab iga omavalitsus ise, kehtestades selle näiteks kord aastas. Eelnevalt peab KOV olema teinud ära vajalikud hanked, et oleks teada nendega kaasnevad kulud. Jäätmevedaja, jäätmejaama operaator, jäätmete käitlejad jt esitavad eelnevalt sõlmitud hankelepingute alusel arved KOVile, kes tasub need jäätmevaldajatelt kogutud jäätmetasu arvelt.

KOV jäätmetasu võib koosneda fikseeritud komponendist ja muutavast komponendist. Fikseeritud komponendiga on kaetud valdavalt püsikulud (nt registripidamine, arveldamine, teavitust, järelevalve, investeeringud kogumisrajatistesse). Muutuv komponent sõltub konkreetse jäätmevaldaja jäätmetekke kogusest, jäätmete liigiti kogumisest, KOV poolt pakutavate kogumisvahendite kasutamisest jms. Soovi korral saab KOV võimaldada madalamat tasumäära pensionäridele, puuetega inimestele, toimetulekuraskustes inimestele või teistele haavatavamatele kogukonna liikmetele.

Kohalikul tasandil kehtestatud jäätmetasu võimaldab rohkem paindlikkust ja kohalike oludega arvestamist kui riiklikul tasandil kehtestatud jäätmemaks. Kohalik omavalitsus saab jäätmetasu suuruse üle otsustamisel võtta arvesse jäätmete ringlussevõtu eesmärkide saavutamiseks vajaminevaid tegevusi ja investeeringuid. Tõenäoliselt on mõningane eelis KOVidel, kes on juba varasematel aastatel teinud tegevusi ja kulusi, mis on tänaseks toonud kaasa parema jäätmehoolduse teenuse taseme¹². KOV jäätmetasu kehtestamise vabatahtlikkus annaks võimaluse ebavõrdsuse tekkimiseks erinevate piirkondade vahel. Osa omavalitsusi jätkaks sel juhul ilmselt jäätmetasu kehtestamata, mis võib kaasa tuua suurema mahajäämuse ja sihtarvude täitmata jäämise nii KOVi kui riigi tasandil. Seetõttu on otstarbekam KOV jäätmetasu kohustuslikuks muutmine, sest jäätmetasu suuruse üle saab KOV ise otsustada.

Omavalitsusele suunatud muudatuste mõjud

Enim mõjutavad need lahendused kohalikke omavalitsusi ja jäätmevaldajaid. Mõjutatud on ka pakendite taaskasutusorganisatsioonid, kuid neile avalduvat mõju on kirjeldatud pakendite tekkekohalt kogumist kirjeldava punkti juures. Riigi jaoks väheneb tõenäosus, et tuleb maksta nn prügitrahvi ringlussevõtu sihtarvude mittetäitmise eest.

Mõju sihtrühm: **kohalikud omavalitsused** (79)

Mõju omavalitsuste majandusele ja töökorraldusele

Olmejäätmete ringlussevõtu sihtarvu või liigiti kogumise eest KOVidele vastutuse kehtestamine avaldab suuremat mõju omavalitsustele, kelle jäätmehoolduse tulemuslikkus on seni olnud madalam. Mitmed eeltoodud hangete miinimumnõuetest on osades omavalitsustes juba praegu kasutusele võetud. KOVidel tekib vajadus oma jäätmehooldust planeerida ja ellu viia nii, et ringlussevõtt või

¹² Omavalitsuste jäätmemajanduse teenuse taset hinnatakse iga-aastaselt rahandusministeeriumi loodud minuomavalitsus.ee veebilehel avaldatava mõõdikuga.

nõutud liigiti kogumise tase oleks realselt saavutatav. Selleks võib olla vajalik muuta kehtivat KOV jäätmekava ja jäätmehoolduseeskirja. Täiendav halduskoormus tekib seoses jäätmete käitlusteenuse hankimisega, mida seni enamikes omavalitsustes ei tehta (enamasti hangitakse vaid jäätmete veoteenus, mõnel juhul on veohankes seatud konkreetsed nõuded ka käitlusele). Halduskoormus suureneb ka jäätmetasuga arveldamise ja tõhustatud järelevalve tõttu.

KOVidel tekib vajadus täiendavate ressursside järele jäätmete liigiti kogumise edendamiseks (sh kogumisvahendite soetamine jäätmevaldajatele, järelevalvega seotud teenused, teadlikkuse tõstmine jms). See eeldab KOVide senise jäätmehoolduse rahastamise skeemi muutmist. Rahastusmudeli muutmise puhul KOVi eelarvest tehtud jäätmehooldusega seotud kulud vähenevad, kuna need kulud arvestatakse jäätmetasu hulka ning kulud kannab jäätmevaldaja, seega rakendub „saastaja maksab“ printsiip.

KOV jäätmetasu võimaldab omavalitsustele oma territooriumil jäätmekäitlusteenuste korraldamisel suuremat paindlikkust, suurendab omavalitsuste koostöö võimalusi ning loob tingimused kulude õiglasemaks jaotumiseks eri jäätmevoogude ja tegevuste vahel.

Jäätmetasu kogumise ja jäätmevaldajatega arveldamisega seoses suureneb KOVi halduskoormus. Halduskoormust on võimalik vähendada, kui hoonestatud kinnistutele enam korraldatud jäätmeveost vabastusi ei anta, küll aga diferentseeritakse jäätmetasu senise või eeldatava jäätmetekke põhiselt.

Kohanemiskeskuste vältimiseks on vaja suurendada omavalitsuste pädevust jäätmehoolduse süsteemseks ja tulemuslikuks korraldamiseks ning järelevalve teostamiseks. Omavalitsus peab suutma teha järelevalvet jäätmevaldaja jäätmeveoteenusega liitumise ja jäätmete liigiti kogumise üle. Teisalt peab omavalitsus tegema järelevalvet sõlmitud hankelepingute täitmise üle. Selleks tuleb omavalitsustele koostada käitlusteenuse ja jäätmeveo hangete juhendeid, korraldada koolitusi, jagada omavahel parimaid praktikaid, luua jäätmete liigiti kogumise taristu mudel KOVi tööriistana ning toetada taristu väljaarendamist.

Negatiivse mõju avaldumise risk on suurim vähemvõimekate KOVide puhul. Sellised võivad olla omavalitsused, kelle jäätmehooldus ei vasta juba täna kehtivatele nõuetele. Minuomavalitsuse mõõdiku alusel on 2022. a andmete kohaselt madalama hinde „1“ või „2“ saanud omavalitsusi viiesteist. Risk seisneb eelkõige omavalitsuste, aga ka jäätmekäitlejate ja jäätmevedajate suutmatuses hanke miinimumnõudeid rakendada. Kui need omavalitsused ei suuda sihtarvu täita ning neile rakendatakse seetõttu sanktsiooni, võib mahajäämus veelgi süveneda. Oluline on sellistele omavalitsustele ennetavalt pakkuda riigipoolset tuge, et tagada sihtarvuni jõudmine.

Suuremaid muudatusi (regulatsiooni ja korralduse muutmine, täiendava taristu rakendamine) on KOVidel vaja teha regulatsiooni jõustumisel, edaspidi tuleb jälgida ellu viidud muudatuste tulemuslikkust ja hinnata ning läbi oma regulatsioonide ja korraldusliku tegevuse tagada, et ringlussevõtu sihtarv või piisav jäätmete liigiti kogumise tase on saavutatav. Kui analüüs näitab, et senine tegevus ei ole piisav, tuleb võimalikult kiiresti jäätmehoolduses muudatusi teha.

Mõju sihtrühm: **jäätmevaldajad** (elanikud, korteriühistud, ettevõtted, asutused)

Majanduslik mõju jäätmevaldajatele

Korraldatud jäätmeveo miinimumnõuded mõjutavad otseselt jäätmevaldajaid, kellele korraldatud jäätmeveo teenust osutatakse. Majanduslikust seisukohast kaasnevad miinimumnõuete rakendamisega jäätmevaldajale mõnel pool täiendavad kohustused (kui meetmeid pole KOVis juba varem rakendatud) ja tugevneb järelevalve tema tegevuse üle (näiteks mahutisse pandud jäätmete osas). Kui jäätmevaldaja kogub jäätmeid korrektselt liigiti, siis kaasneb temale küll mõningane hinnatõus, kuid sellega seoses muutub jäätmete liigiti kogumine ka oluliselt mugavamaks. Kui jäätmeid korrektselt liigiti ei koguta, kaasneb kohustus maksta märgatavalt kõrgemat jäätmetasu. Kõrgendatud tasu eesmärk ongi korrigeerida jäätmevaldaja käitumist soovitud suunas. Jäätmetasu sees on edaspidi nii vajalikud kogumisvahendid, veoteenus kui ka pakendijäätmete kogumine, seega enam ei ole vaja

sõlmida lepinguid/tasuda arveid erinevatele jäätmeteenuste pakkujatele. Jäätmete liigiti kogumist, arveid, veo korraldust, korraldatud jäätmeveost vabastamist puudutavates küsimustes saab samuti vastuse oma KOVist või KOV koostööorganisatsioonist, st enam ei pea neis küsimustes pöörduma erinevate osapoolte poole.

Arvetel liigiti kogutud jäätmete ja segaolmejäätmete kuluridade eraldi välja toomine eeldab korteriühistutelt muudatusega kohanemist. Mõju on siiski väheoluline, kuna uus kulurida tuleb arvemallile luua ühekordselt. Meede mõjutab neid korteriühistuid (kokku Eestis 24 651), kus jäätmeveoteenuse arve esitatakse ühistule ja ühistu teeb omakorda arved ühistu liikmetele. Alternatiivina võib KOV korralda ka ise arvete esitamise korteritele, kui ühistu seda soovib või toimiv ühistu kortermajas üldse puudub.

Jäätmevaldaja jaoks suurenevad jäätmetega seotud kulud, kuna jäätmetasu hulka loetakse ka kaasnevad kulud, mida varem kaeti KOVi eelarvest, KIKi toetustest või jäeti üldse tegemata. Lisandub ka jäätmete ringlussevõtuga kaasnev kulu, mis võib olla suurem kui senine ladestamise või energiakasutusega seotud kulu. Kulude tõusu on võimalik leevendada mastaabiefekti kaudu - enam ei pea iga inimene vajalikke vahendeid ise nõ letihinnaga ostma, vaid vahendid on võimalik tagada kogu hankeperioodi jooksul jäätmevaldaja või KOVi poolt (nõ hulgihinnaga). Ka KOVide omavaheline koostöö võimaldab kulusid vähendada (ühised jäätmeveopiirkonnad võimaldavad efektiivsemaid veoringe, vähem veokite seisuaega, suuremad kvaliteetselt liigiti kogutud jäätmevood, ühiseid teavituspõhised materjalid jms). Jäätmevaldaja ei pea aga edaspidi ise orienteeruma infokülluses, et leida endale õigeid kogumisevahendeid, vaid nende soetamine ja kohale toomine on võimalik arvestada teenuse hinna sisse.

Jäätmekulude tõus ei too kaasa olulist negatiivset mõju majanduslikult kehvemal järjel majapidamistele eeldusel, et jäätmetasu on sõltuvuses jäätmete senisest või eeldatavast tekkekogusest (väiksema tarbimismahu juures tekib üldjuhul ka vähem jäätmeid). Omavalitsusel on võimalik kehtestada vähendatud määras jäätmetasu toimetulekuraskustes leibkondadele. Jäätmetega seotud kulu on võimalik elanikul endal madalal hoida jäätmeid korrektselt liigiti kogudes.

Jäätmetasuga elanikele kaasneva mõju suurus sõltub jäätmetasu suurusest. Kui jäätmetasu on liiga väike, jätkub olukord, kus jäätmeid ei anta nõuetele vastavalt jäätmekäitlejale üle ja/või neid eelistatakse kohapeal likvideerida neid kas põletades, mattes või ulaladestades. Positiivse efekti nn ulaladestamise vältimiseks võiks anda tasu märkimisväärne suurus, kus elanikul puudub motivatsioon jäätmeid mitte üle anda või käituda nendega nõuetele mittevastavalt, sest maksta tuleb igal juhul. Eeldatavalt muudab selline maks elanikkonna käitumist ja sellega kaasneb puhtam keskkond.

Kui jäätmetasu kogub ja selle suuruse määrab omavalitsus, siis suureneb eeldatavasti ka usaldusväärsus raha eesmärgipärase kasutamise suhtes, kuna omavalitsus saab jäätmetasu suuruse kujundamist kogukonnaga ühiselt arutada ja vajalikus määras ise kehtestada. Jäätmevaldajad, kes seni jäätmeveo teenustasu koguvad, ei ole pidanud elanikke teavitama sellest, kuidas jaguneb kogutud teenustasu erinevate kulukomponentide vahel, samuti ei kaeta reeglina jäätmevaldaja poolt kogutud teenustasust kohalike jäätmejaamade rajamis- ja opereerimiskulusid.

Olukorras, kus KOV hangib käitlusteenuse kõigile kogutavatele jäätmeliikidele ning peab saavutama ringlussevõtu sihtarvu, suureneb elanikkonna usaldusväärsus jäätmesüsteemi vastu. Lepingu kohaselt käitluses ei saa jäätmevaldaja viia liigiti kogutud jäätmeid prügilasse või jäätmepõletustehasesse, vaid peab need vedama KOVi poolt valitud konkreetseesse käitluskohta. See käitluskoht on KOViga lepingulises suhtes ja tal on aruandekohustus. Läbipaistvust ja usaldusväärst suurendab ka jäätmeandmete digitaliseerimine (vt p 4.4).

Mõju regionaalarengule on positiivne, kuna KOVidele suunatud muudatused aitavad kaasa jäätmehoolduse ühtlustumisele piirkondade ja omavalitsuste lõikes. Eriti tõhus on ühtlustumise seisukohast ringlussevõtu sihtarvu kehtestamine, misjuhul iga KOV vastutab oma territooriumil

tekinud olmejäätmete käitluse eest. Saarelistes omavalitsuses nagu Kihnu, Ruhnu ja Vormsi, kus korraldatud jäätmevedu ei ole kohustuslik, tuleb samuti tulemus saavutada, kuid selle korraldamine ei pea toimuma korraldatud jäätmeveo kaudu. Küll aga on oluline tõhus jäätmete liigiti kogumine ja saarelt ära veetavate jäätmete edasise käitluse korraldamine.

KOV jäätmetasu puhul võivad tekkida piirkonniti erinevused, kui kehtestatakse väga madal tasu, mis tegelikkuses ei kata jäätmehooldusega seotud kulusid. Seda ohtu leevendab paralleelselt omavalitsustele kehtestatud jäätmete ringlussevõtu või liigiti kogumise sihtarv, mille täitmata jätmisel peab omavalitsus ikkagi maksma (oma eelarvest) sanktsioonina rakendatavat tasu. Kohanemiskulude ennetamiseks on oluline jagada KOVide vahel kogemusi ning teha koostööd.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale on positiivne. Elukeskkond paraneb, kuna jäätmete äraandmise võimalused elanikele paranevad. Seeläbi väheneb mõju looduskeskkonnale, mida seni on põhjustanud näiteks prügistamine ja ebatõhusast korraldusest tingitud jäätmemahutite ületäitumine või jäätmete põletamine.

Lahendusel puudub otsene sotsiaalne mõju ja mõju julgeolekule.

Kokkuvõtvalt: eeldades, et omavalitsustele suunatud muudatusi rakendatakse paketina, ei avalda see sihtrühmadele olulist mõju.

4.2 Olmejäätmete hulka kuuluvate pakendijäätmete kogumine, kogumise sihtarv ja pakendite turule laskmise tasu

Pakendiseaduse kohaselt peavad taaskasutusorganisatsioonid tagama, et tagatisevõrre taga jäätmete kogumise võrgustik vastaks pakendiseaduse nõuetele¹³. Kogumiskohad määratakse kindlaks taaskasutusorganisatsiooni ja kohaliku omavalituse vahel sõlmitavas kirjalikus lepingus. Pakendijäätmete kogumissüsteem on Eestis rakendatud juba üle 15 aasta, kuid tagatisevõrre taga pakendite liigiti kogumises suuri arenguid ei ole olnud. 2020. aasta andmete kohaselt moodustavad pakendijäätmed umbes 32% segaolmejäätmete koostisest ning see protsent ei ole muutunud võrreldes 2013. aastal tehtud sarnase uuringuga. Küll pakutakse teatud Eesti piirkondades järjest enam kohtkogumise teenuse võimalust, kuid valdavalt toimub pakendijäätmete kokku kogumine avalike kogumiskonteinerite kaudu, mis võivad teatud juhtudel tarbijate jaoks asuda liiga kaugel, on ebamugavad kasutada või ületäitunud. Samuti on avalike kogumiskonteinerite puhul laialdaseks probleemiks muude jäätmete kui pakendijäätmete äraviskamiseks kasutamine, mis halvendab pakendijäätmete ohutut ringlussevõttu. Kohalikud omavalitsused on probleemidena esile tõstnud asjaolu, et avalike kogumiskohtade leidmine avalikku ruumi on väga keeruline, mistõttu on teatud piirkondades olemasolevate nõuete täitmiseks vajalike kogumiskohtade leidmine keeruline ja aeganõudev protsess. Keskkonnaamet on pidanud hetkel kehtiva regulatsiooni osas teostama järelevalvet nii taaskasutusorganisatsioonide kui ka kohalike omavalitsuste osas. Maailmapanga analüüs näitas, et senise regulatsiooni efektiivsem rakendamine ei too kaasa vajalikke muudatusi selleks, et saavutada olme- ja pakendijäätmete ringlussevõtu sihtmäärad 2025. ja 2030. aastaks.

Seetõttu on vajalik pakendite liigiti kogumist ja ringlussevõttu edendada uute meetmetega. Esmalt on oluline korralda **valdava osa pakendijäätmete kogumine nende tekkekohas**. Samaaegselt tuleb **motiveerida müügipakendi ringluse võtmist läbi vastava tasusüsteemi**. Pakendijäätmete

¹³ Iga taaskasutusorganisatsiooni kohta peab olema vähemalt üks kogumiskoht jäätmevaldajast 500 meetri raadiuses juhul, kui tiheasutusega alal on asustustihedus rohkem kui 1000 elanikku ühel ruutkilomeetril; vähemalt üks kogumiskoht jäätmevaldajast 1000 meetri raadiuses, kui tiheasutusega alal on asustustihedus rohkem kui 500 elanikku ühel ruutkilomeetril ning juhul, kui asustustihedus on alla 500 elaniku ühel ruutkilomeetril, siis peab olema üks kogumiskoht 500 elaniku kohta.

vähendamiseks ja paremini ringlusse võetavate pakendite kasutuselevõtmiseks on vajalik **pakendite turule laskmise tasustamine**.

Samuti on vajalik pakendijäätmete märgistamine selliselt, et tarbijale oleks jäätmete liigiti kogumisel üheselt selge, millisesse mahutisse konkreetne pakendijäätme tuleb panna. Pakendidirektiivi muudatusega seoses on Euroopa Komisjon teinud vastava ettepaneku pakendimärgistuse täiendamise kohta.

4.2.1 Pakendijäätmete tekkekohalt kogumine

Üleminekul pakendijäätmete tekkekohalt kogumisele toimuks kõigi pakendimaterjalide (paber- ja kartongpakend, plast- ja metallpakend ning klaaspakend) kogumine tekkekohalt, vaid näiteks hajaasustuses võib olla põhjendatud mõne pakendimaterjali (nt klaaspakend) kogumine jätkuvalt avalike pakendikonteineritega. Tekkekohalt kogumise all on mõeldud kohta, kus on ka segaolmejäätmete kogumine korraldatud. See muudaks pakendijäätmete liigiti kogumise elanike jaoks mugavamaks, sest kohast, kuhu tuleb viia segaolmejäätmed, viiakse ära ka pakendijäätmed. Selleks, et tagada kvaliteetne pakendijäätmete ringlussevõtt, tuleks pakendijäätmed liigiti koguda eristades kolm fraktsiooni: klaaspakendijäätmed, erinevad paberi- ja kartongijäätmed (koos vanapaberiga) ning plast- ja metallpakendijäätmed.

Kuivõrd klaaspakendijäätmete kogumine toimuks üksnes piirkonniti avaliku kogumisvõrgu kaudu, siis kogumiskohtade arvu võrreldes praeguse võrgustikuga saab vähendada ning mõistlik oleks näiteks, et klaaspakendijäätmete kogumine toimuks vähemalt samades asukohtades, kus toimub hetkel tagatisrahaga klaaspudelite tagasikogumine.

Pakendijäätmete kogumine oleks osa korraldatud olmejäätmeveost ja korraldatud kohalike omavalitsuste poolt, kuid koostöös taaskasutusorganisatsioonidega. Taaskasutusorganisatsioonid rahastavad pakendijäätmete kogumist ja saavad kokku kogutud pakendijäätmed vastavalt turuosadele endale ning korraldavad nende edasise käitluse tagades pakendijäätmetele kehtestatud taaskasutuse sihtarvude täitmise.

Samas ühildatakse paberi- ja kartongijäätmete kogumine vanapaberi kogumisega. Praegu on probleemiks, et paber- ja kartongpakendite kogumiseks mõeldud konteineritesse pannakse paberit ja kartongi, mis ei ole pakend (nt ajalehed, ajakirjad, reklaamlehed) ning nende kogumise ja käitlemisega seotud kulud jäävad pakendi TKOde kanda. Samuti pannakse vanapaberi konteineritesse paber- ja kartongpakendit ning sel juhul jääb pakendijäätmete kogumis- ja käitluskulu jäätmevaldajate kanda. Ka Maailmapank soovitas oma analüüsi tulemusena ühildada paberi- ja kartongijäätmete kogumissüsteemid.

Ühildamise tulemusena muutub kogumissüsteem jäätmevaldajale paremini mõistetavaks ning suureneb paberi ja kartongi liigiti kogumise määr. Paberi- ja kartongijäätmetel on positiivne väärtus ning nende olemasolev ringlussevõtuvõimekus on piisav. 2021. a võeti ringlusse pea kõik olmes tekkinud ja liigiti kogutud paberi- ja kartongijäätmed.

Arvestades, et paber- ja kartongpakendid kuuluvad laiendatud tootjavastutuse alla, tuleb tagada, et jäätmevaldajad tasuvad vaid vanapaberi kogumise ja käitlemise kulu, kuna pakendite kogumise ja käitlemise kulu peavad kandma pakendiettevõtjad. Seda on võimalik tagada kliiringusüsteemi kaudu. Vastavalt jäätmeveo koostise regulaarsetele uuringutele leitakse, kui suure osa jäätmevoost moodustavad pakendijäätmed ja kui suure osa vanapaber. TKOd hüvitavad oma turuosa põhiselt KOVile proportsionaalselt korraldatud jäätmeveo raames kogutud paberi- ja kartongpakendi kogumise kulu.

Pakendijäätmete tekkekohalt kogumise mõjud

Mõju majandusele

Mõju sihtrühm: **jäätmevaldajad ja hoonestatud kinnistute omanikud**

Eeldatakse, et pakendijäätmete liigiti kogumisest ei teki otsest mõju leibkondadele, kuna pakendijäätmetega seotud kulud kannavad pakendiettevõtjad. Leibkondadele võib mõju olla kaudne. Juhul kui pakendijäätmete liigiti kogumise tõhustamine toob kaasa pakendijäätmete käitlemise kallinemise, siis võivad kasvada teatud toodete hinnad, mis vähendab kodumajapidamiste ostujõudu.

Mõju sihtrühm: **avalik sektor**

Pakendijäätmete ringlussevõtu sihtmäärade mittetäitmine võib kaasa tuua trahve Euroopa Liidu poolt, samuti mõjutab riigi tulusid ettevõtete käekäik. Eesti riigil tuleb igal aastal Euroopa Liidule tasuda ringlusse võtmata plastpakendi omavahendi tasu ning see on sõltuvuses sellest, kui palju plastpakendijäätmeid ringlusse võetakse. Mida rohkem ringlusse võetakse, seda vähem tuleb maksta. Võib eeldada, et pakendijäätmete liigiti kogumise tõhustamisel kasvab plastpakendijäätmete ringlussevõtt, mis vähendab plastpakendi omavahendi tasu.

Mõju sihtrühm: **pakendiettevõtjad (üle 4000), taaskasutusorganisatsioonid (3)**

Pakendijäätmete liigiti kogumise tõhustamine läbi kohtkogumise võib muuta pakendijäätmete transpordikulud kallimaks võrreldes hetkeolukorraga, mis toob kaasa suuremad kulud pakendiettevõtjatele, mis võib kanduda edasi pakendatud kaupade hindadesse ning selle läbi mõjutab kulude kasv ka kodumajapidamisi. Samas saavutatakse suuremad eraldi kogumise ja ringlussevõtu määrad ja suuremad eraldi kogutud pakendi/materjalide kogused. See peaks andma impulsi arendustegevustele ja seeläbi ka innovatsiooniks. Juhul kui materjalide hinnad püsivad (sarnaselt tänasele) kõrgel ka järgnevatel aastatel või kasvavad veelgi võib see kompenseerida (kombineerituna innovatsiooniga) kogumisega seotud kulude kasvu.

Kui pakendijäätmete kogumine toimub kohaliku omavalituse kaudu läbi korraldatud jäätmeveo, siis sellisel juhul kogub pakendi- ja olmejäätmeid sama ettevõtja, kuid seejuures peab olema tagatud pakendite eraldi kogumine – pakendeid transporditakse kas eraldi veokitega või olmejäätmetega sama veoki eraldi sektioonis. Mõnevõrra võivad transpordikulud võrreldes tänase lahendusega kallimaks muutuda (täiendavad sõidud, uue tehnika vajadus) aga ilmselt on kogumine odavam, kui alternatiivi puhul, mille puhul kodumajapidamistes tekkivate pakendijäätmete kogumise korraldavad pakendijäätmete tekkekohast taaskasutusorganisatsioonid, sest transpordi logistikat on võimalik optimaalsemalt korraldada. Kui teenus muutub võrreldes olemasoleva olukorraga siiski kallimaks võib see kanduda ka pakendatud kaupade hindadesse ja mõjutada (vähendada) mõnevõrra elanikkonna ostujõudu. Korraldatud jäätmeveo raames pakendijäätmete kogumine on optimaalsem lahendus, et saavutada suurem pakendijäätmete kohtkogumine ja suurem eraldi kogumine (st vähem pakendeid segaolmejäätmetes) ehk suuremad pakendikogused, mis peaks andma impulsi arendustegevusteks ja innovatsiooniks. Antud alternatiivi puhul võimalik kulude kasv pakendiettevõtjatele võib tõenäoliselt olla lühiajaline ning selle kompenseerivad materjalide suuremad kogused ja innovatsioon. Pakendijäätmete kokku kogumine segapakendina võib suurendada sorteerimisjäagi kogust. Sortimisjäagi kõrvaldamine on kulukas ja senine praktika on näidanud, et ettevõtetal võib tekkida soov jäätmeid ebaseaduslikult käidelda, mistõttu võib omakorda suurendada riikliku järelevalve koormus.

Paberi- ja kartongijäätmete (vanapaberi) ning paber- ja kartongpakendi kogumise ühildamine avaldab väheolulist mõju nii kohalikele omavalitsustele kui TKOdele. Kogumissüsteemide riskasutus toimub juba praegu. Lisandub halduskoormus seoses kogutavate paberi- ja kartongijäätmete koguste hindamisega ning tasaarveldamisega. Kuna kaks paberi- ja kartongijäätmete kogumissüsteemi ühildatakse, saab kogumismahutite arvu vähendada.

Sotsiaalne mõju

Olemasolevatesse jäätmete kogumiskohtadesse tekivad täiendavad mahutid, mille tühendamiseks pole tõenäoliselt vaja palgata uusi inimesi. Võib-olla tekib vajadus üksikute täiendavate töökohtade järele. See sõltub jäätmevedajate tehnilistest võimalustest ning töökorraldusest. Eeldus on mitmesektsoonilise kogumisauto kasutamine. Võib eeldada, et märkimisväärselt täiendavaid töökohti

juurde ei teki. Eelduslikult kõikide alternatiivide puhul täidetakse seaduseset tulenevaid nõudeid inimese tervisele (nt müra) ja seetõttu olulist negatiivset sotsiaalselt mõju ei saa prognoosida.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Mõju elu- ja looduskeskkonnale on positiivne. Elukeskkond paraneb, sest pakendijäätmete äraandmise võimalused paranevad. Pakendijäätmete kohtkogumise rakendamisel väheneb avalike pakendikonteinerite prügistamise probleem ning lendprahi hulk nende ümbruses, tänu millele muutub elukeskkond puhtamaks. Senisest tõhusam pakendijäätmete kokku kogumine vähendab negatiivseid keskkonnamõjusid, mis on seotud segaolmejäätmete ladestamise või põletamisega. Ka esmase toorme kasutamine eeldatavasti väheneb, kuna suureneb liigiti kogutud pakendijäätmete hulk, mis suunatakse ümbertöötlusse.

Mõju riigiasutustele ja kohalike omavalitsuste korraldusele. Otseseid mõjusid ei tuvastatud halduskoormuse ja infoühiskonna kriteeriumi seisukohalt.

Regionaalarengule otseseid mõjusid ei tuvastatud, mõju on ühtlane.

Lahendusel puudub mõju julgeolekule.

Kokkuvõtvalt: pakendijäätmete liigiti kogumise tõhustamisega kaasneb positiivne mõju keskkonnale, sh Eesti riigile kehtestatud olme- ja pakendijäätmete ringlussevõtu sihtmäärade saavutamisele. Lahendusel võib olla teatav mõju pakendiettevõtjatele, kuid arvestades asjaolu, et pakendite disainis toimub järjest suuremal määral üleminek ringlusse võetavatele pakenditele ning suureneb nõudlus teisese toorme järele, siis suuremal määral pakendijäätmete tekkekohal kokku kogumine tagab kvaliteetsema jäätmematerjali, millele on turul suurem nõudlus, sh suurem rahaline väärtus ning mis võimaldab võimalikke täiendavaid kulusid katta.

4.2.2 Müügi pakenditele sihtmäärade kehtestamine

Kuivõrd suur osa pakendeid (enamasti müügi pakendid) on olmejäätmed, siis üheks lahenduseks pakendivaldkonna tootjavastutuse süsteemi tõhustamiseks ja olmejäätmete sihtarvu saavutamise toetamiseks on keskenduda senisest enam müügi pakendite ringlussevõtule. Need on hetkel enamasti ka see osa turule lastud pakenditest, mis satuvad segaolmejäätmete koostisesse. Selleks, et tõhustada müügi pakenditest tekkinud pakendijäätmete kokku kogumist ja ringlussevõttu tuleks **kehtestada müügi pakenditele eraldi kogumise või ringlussevõtu sihtmäär**. Ringlussevõtu sihtmäärad peaksid vastama pakendijäätmetele sätestatud üldistele sihtmääradele, liigiti kogumise osas tuleb arvestada, et sihtmäär peab olema 10-15% kõrgem ringlussevõtu sihtmäärast, et tagada soovitud määral ringlussevõtt. See motiveeriks TKOsid tõhusamalt panustama lõpptarbijatelt pakendijäätmete kokkukogumisse.

Sihtarvude mittetäitmist on võimalik arvestada näiteks TKO tegevusloa väljastamisel või ülevaatamisel. TKO tegevusloa tähtajalist väljastamist ja regulaarset ülevaatamist on soovitanud ka Maailmapanga eksperdid oma 2021. aastal valminud töös.

Lahenduse peamiseks kitsaskohaks on see, et rakendamine eeldaks jäätmekäitluses müügi pakendijäätmete eraldamist muudest pakendijäätmetest, mis ei ole hetkel lihtsasti teostatav ning nõude täitmist ei pruugi olla võimalik kontrollida. Probleemi leevendaks tuleviku vaates jäätmevaldkonna digitaliseerimine, mille raames muutub kogu jäätmekäitlusahel paremini jälgitavaks.

Müügi pakendite liigiti kogumise või ringlussevõtu sihtmäärade kehtestamisega kaasnevad mõjud

Mõju sihtrühm: **avalik sektor**

Müügi pakenditele liigiti kogumise või ringlussevõtu sihtmäärade kehtestamine aitaks kaasa Eesti riigile kehtestatud 2025. ja 2030. aasta olme- ja pakendijäätmete ringlussevõtu sihtmäärade saavutamisele, kuna suur osa pakendeid ning enamasti müügi pakendid on olmejäätmed. Lahenduse rakendamine

eeldab arendustöid erinevates riiklikes registrites (PAKIS, KOTKAS) ja vajab suuremat järelvalveressurssi.

Mõju sihtrühm: **pakendiettevõtjad** (üle 4000), **taaskasutusorganisatsioonid** (4), **pakendijäätmete käitlejad**

Müügipakenditele sihtmäärade kehtestamine nõuaks TKOdel müügipakendite kokku kogumisse senisest suuremat panustamist, mis omakorda võib vajada ka lisainvesteeringuid. Lisaks võivad pakendiettevõtjatel suureneva teenustasud. Pakendijäätmete jäätmekäitlejad peavad hakkama pidama eraldi aruandlust kokku kogutud pakendijäätmete osas, eristades müügipakendijäätmed muudest pakendijäätmetest. Samuti eeldab eraldi aruandlust ringlusse võetud pakendijäätmete aruandlus – eristada on vaja müügipakendijäätmeid muudest pakendijäätmetest.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Mõju elu- ja looduskeskkonnale oleks positiivne, kuna müügipakendid moodustavad suurema osa olmejäätmetest. Nende eraldi kogumisel väheneks pakendijäätmete hulk olmejäätmes ning suureneks ringlussevõtt ja teisese materjali kasutamine.

Regionaalarengule otseseid mõjusid ei tuvastatud, mõju on ühtlane.

Lahendusel puudub mõju julgeolekule.

Kokkuvõtvalt: lahenduse rakendamine omab mõju riigiasutuste korraldusele, pakendiettevõtjatele, taaskasutusorganisatsioonidele, jäätmekäitlejatele. Lahenduse rakendamine on tehniliselt keeruline, kuna hetkel ei ole müügipakendijäätmete eraldamine muust pakendijäätmetest teostatav ning puuduvad selleks vastavad lahendused. Lisaks ei pruugi antud lahenduse rakendamine olla piisavalt kontrollitav. Samuti võib pakendijäätmete tekkekohalt kogumisele üleminek tuua kaasa samasuguse tulemuse, st paranevad olme- ja pakendijäätmete ringlussevõtumäärad ning seetõttu antud lahendus ei pruugi tuua kaasa täiendavat lisaefekti. Teisalt, müügipakendijäätmetele eraldi liigiti kogumise või ringlussevõtu sihtarvu kehtestamine võib olla garantiiks, et tekkekohalt kogutud pakendijäätmed kogutakse senisest suuremal määral kokku ning võetakse ka ringlusse.

4.2.3 Pakendite turule laskmise tasu

Turule lastavad pakendid ei ole sageli ringlusse võetavad, mistõttu on isegi väga eeskujuliku liigiti kogumise puhul keeruline tagada, et kokku kogutud pakendid ka ringlusse võetakse. Kohalduv pakendiaktsiisi süsteem ei võta piisaval määral arvesse põhimõtet, et keskkonnasõbralik pakend peaks olema odavam kui mittekeskkonnasõbralik pakend. See omakorda ei suuna pakendiettevõtteid tervikuna keskkonnahoidlikemate lahenduste poole.

Euroopas kehtivad hetkel mitmetes riikides pakendijäätmete taaskasutust ja ringlussevõttu stimuleerivad süsteemid ning kogu Euroopa liigub turule suunatava pakendimassi ja -jäätmete vähendamise poole¹⁴. Järgnevalt on toodud *Plastic Taxation in Europe* andmete alusel mõned näited Euroopa riikidest, kus kavandatakse või kehtib plasti ja pakendi maksustamine.

Bulgaaria – kehtestatud on tootemaks teatud toodete ostule ja seda maksavad isikud, kes ei ole end sidunud pakendi kogumise ja ringlussevõtu süsteemiga. Plastikpakendite maks on neile 1.20 eurot kilogrammi kohta.

Prantsusmaa – arutatakse valdkonna regulatsioonide üle, kuid lõplikku valikut ei ole tehtud.

¹⁴ Euroopa Komisjoni ringmajanduse algatused (nt pakendimääruse muutmine) ning teiste EL riikide teadaolevad plaanid

Saksamaa – hetkel plastimaksu kehtestatud ei ole, kuid seda plaanitakse 2024. aastaks. Maksustada kavatakse tulenevalt ühekordse plasti direktiivist (2019/904/EU) ühekordsed toidu ja joogipakendid ja nõud, pudelid, kilekotid, niisutatud salvrätikud ja tubakaproduktide plastist komponendid. Esimese liidumaana on Tübingen välja pakkunud ka pakendimaksu munitsipaalsel tasandil, mis peaks toimima deposiitsüsteemina. Pakendite hind sõltuvalt selle liigist on 0,2-1,5 eurot. Kuna teine liidumaa Baden-Württemberg on kaevanud süsteemi kohtusse, ei ole seda realselt rakendatud enne kohtuotsuse jõustumist.

Ungari – mitmed plastikust tooted on maksustatud tootemaksuga, sh pakendid 5,3 eurot kilogrammi kohta.

Itaalia – kavandatud on kilekoti ja ühekordse plasti (sh pakendi) maks, mis peaks rakenduma 2024. aastal. Vabastatud on meditsiinis kasutatavad esemed.

Läti – maksustatud on plastikust nõud, pakendid ja kilekotid. Vastavalt materjalile on maksumäär 0,24 – 2,2 eurot kilogrammi kohta. Deposiitsüsteemis liikuvad plastpakendid on maksust vabastatud. Läti regionaalarengu- ja keskkonnaministeeriumist saadud info põhjal on valminud eelnõu, millega kavandatakse alates 1. juulist 2024. a maksustada ka plastpakendid. Maksed teeb TKO 80 senti/kg sellise plastpakendi eest, mis on küll ringlussevõetav, kuid mida tegelikkuses ringlusse ei võetud ning 1,25 eur/kg sellise plastpakendi eest, mis ei ole ringlussevõetav. Eelnõu ei ole läbinud parlamendi menetlust.

Leedu – alates 1999 kehtib turule suunatavale pakendile saastetasu, maksustatakse esimene müük turule. Kehtiv seadus vaadati üle ja alates 2024 kehtivateks maksumääradeks on 618 eurot PET pakendile ja taaskasutatavale pakendile tonni kohta, komposiitmaterjalist pakendile 900 eurot tonni kohta ja mitte-töödeldavale komposiitmaterjalist pakendile 1200 eurot tonni kohta. Importöörid, kes müüvad Leedus pakendatud kaupu, peavad end registreerima vastavas süsteemis ja selle kaudu ka aru andma. Maksustamise perioodiks on aasta.

Luxembourg – ei plaani plastikumaksu kohe, kuid kaalub selle rakendamist lähiaastatel. Hetkel tõsteti käibemaksu teatud plastitoodetele nagu nt kilekotid.

Poola – 1995 – 2002 kehtis Poolas pakendiaktsiis, mis kujundati ümber tootemaksuks. Regulatsioon toetub pakendidirektiivile. Ühekordse plasti direktiivi alusel jõustus 2023 teises kvartalis uus regulatsioon, mille alusel teatud plastitooted keelustati. 2024 hakkab kehtima maks ühekordsetele nõudele, 1 euro eseme kohta. Samuti maks mitmetele muudele ühekordsetele plastist toodetele kilogrammipõhise hinna alusel. Selliste kaupadega kauplevad ettevõtted peavad end registreerima vastavas süsteemis.

Portugal – alates 2023. aasta 1. septembrist jõustub kohustus tasuda turule suunatud ühekordse plastpakendi ja metallpakendi eest, sh nii toodetud, imporditud kui ka teisest liikmesriigist toodud pakendi osas.

Rumeenia – pakendile on kehtestatud tasu 0,4 eurot kilogrammi kohta, et katta töötluskulud. Kõik pakendiga kauplevad peavad end riiklikus süsteemis registreerima. Kõrvalehoidmise eest on trahv 10 000 eurot. Lisaks kehtib saastemaks 33,38 eurot aastas.

Hispaania – kehtib maks 0,45 eurot töötlemata pakendi kilogrammi kohta.

Rootsi – plastimaksu ei ole kavas lähiajal kehtestada.

Šveits – alates 2020 maks plastikule, millest on töödeldav vähem kui 25%.

Ühendkuningriigid – alates 2022 maks määraga 210,82 naela plastikpakendile, millest vähem kui 30% on ringlussevõetav.

Kokkuvõttes, turule suunatud plasttooteid maksustatakse mitmes EL liikmesriigis.

Ka Eestis tuleks vähendada pakendi teket ja tuleks anda selgemad signaalid, millised pakendid oleksid ringlussevõtu vaatest eelistatumad. Lahenduseks oleks kehtiva pakendiaktsiisi süsteemi ülevaatamine ja **pakendite turule laskmise tasu kehtestamine**. Pakendite turule laskmise tasu on võimalik integreerida kas hetkel kehtivasse pakendiaktsiisi süsteemi või kujundada välja eraldiseisev keskkonnatasu, mis asendaks hetkel kehtivat pakendiaktsiisi. Antud valikust sõltub, millise seaduse muutmist edasised muudatused nõuavad (st kas pakendiaktsiisi seaduse, keskkonnatasude seaduse või mõlema muutmist).

Tasu suurus sõltuks sellest, kui hästi on võimalik turule lastavat pakendimaterjali ringlusse võtta. Tasumäärade kujundamisel on võetud alusväärtuseks plastmaterjali hind 450 eur/t. Plasti hinna kujundamisel on lähtutud Hispaania praktikast. Lisaks on EL kehtestanud omavahendi, mille kohaselt iga riik tasub 80 eurosentit iga ringlusse võtmata plastpakendi kilo kohta. Samas suurusjärgus plastpakendi maksustamist kasutavad ka mitmed EL liikmesriigid. Pakendite turule laskmise tasu maksjaks oleksid Eestis tegutsevaid ettevõtteid, kes lasevad turule pakendeid.

Alternatiiv 1: Müügi-, rühma- ja veopakend on tasustatud ühe hinnaga. Pakendimaterjalide hinnad on näitlikustamiseks välja toodud tabelis 1. Erinevalt on võimalik hinnastada ka mono- ja komposiitmaterjalist pakendid. Tasust on võimalik vabastada ringlussevõetud materjalist pakendit, et motiveerida pakendiettevõtjaid eelistama neid toormaterjalist pakendile. Samuti on võimalik tasust vabastada paremini ringlussevõetavaid pakendimaterjale (nt klaas, paber ja kartong ja metall), et suunata pakendiettevõtjaid valima pakendamisel paremini ringlussevõetavaid pakendimaterjale.

Tabel 1 Pakendimaterjalide tasumäärad vastavalt ringlussevõetavusele (alternatiiv 1)

Pakendimaterjal	Hind (eur/t)
Plast	450
Muu	250
Puit	200
Metall- alumiinium	80
Metall- mustmetall	70
Paber ja kartong	60
Klaas	20

Alternatiiv 2: Müügi- ja rühma- ja veopakend on tasustatud erineva hinnaga. Kuna puhta rühma- ja veopakendi kättesaamine on lihtsam ning seetõttu on ta ka paremini ringlussevõetav, kui müügi- ja veopakendil on rühma- ja veopakendi tasustamisel kasutatud koefitsiendi suurusena 0,5. Pakendimaterjalide hinnad on näitlikustamiseks välja toodud tabelis 2.

Tabel 2 Pakendimaterjalide tasumäärad vastavalt ringlussevõetavusele (alternatiiv 2)

Pakendimaterjal	Hind (eur/t) (müügi- ja rühma- ja veo)	Hind (eur/t) (rühma- ja veo)
-----------------	--	------------------------------

Plast	450	225
Muu	250	125
Puit	200	100
Metall-alumiinium	80	40
Metall-mustmetall	70	35
Paber ja kartong	60	30
Klaas	20	10

Alternatiiv 3: Müügapakend ning rühma- ja veopakend on tasustatud erineva hinnaga. Lisaks plasti materjalid on erinevalt hinnastatud. Hinnastamisel on omakorda tasustatud vastavalt ringlussevõetavusele erinevalt plastid ning metallid. Samuti on tasustatud erinevalt müügi ning rühma- ja veopakendid. Pakendimaterjalide hinnad on näitlikustamiseks välja toodud tabelis 3.

Tabel 3 Pakendimaterjalide tasumäärad vastavalt ringlussevõetavusele (alternatiiv 3)

Pakendimaterjal	Hind (eur/t) (müügapakend)	Hind (eur/t) (rühma- ja veopakend)
Plast (muu), PVC, EPS	450	225
Plast PS - jäik	420	210
Plast - PP	400	200
Plast - PE	380	190
Plast - HDPE	360	180
Plast - PET	330	165
Muu	250	125
Puit	200	100
Metall - alumiinium	80	40
Metall - mustmetall	70	35
Paber- ja kartong	60	30
Klaas	20	10

Pakendite turule laskmise tasu kehtestamise mõjud

Pakendiaktsiisi administreerib hetkel Maksu- ja Tolliamet (edaspidi MTA), seega jätkaks MTA pakendi turule laskmise tasu administreerimisega. Pakendite turule laskmise tasu kehtestamisel suureneb töökoormus riigiasutuste töökordaldusele, võib tekkida täiendavate töökohtade vajadus. Pakenditasu muutmine eeldab ka IT arendusi Pakendiregistris ja MTA IT süsteemides.

Järgnevalt on esitatud kolme maksustamise alternatiivi mõjud ettevõtetele, riigieelarvele ja inimesele. Mõju arvutamisel ettevõtetele on lähtutud turule lastud pakendimaterjali kogusest. Pakendiregistri (PAKIS) andmetel oli 2022. aastal Eestis ca 4000 pakendiettevõtet. Alates 2023. aastast peavad end pakendiregistris registreerima ka ettevõtted, kes lasevad turule alla 100 kg plastist ning 200 kg muust materjalist pakendit. Sellest tulenevalt lähiaastatel pakendiettevõtete arv kindlasti suureneb.

Mõju arvutamisel inimesele on lähtutud, et keskmiselt tekib Eestis 154,74 kg pakendijäätmeid elaniku kohta aastas (paber- ja kartongpakendi jäätmed 59,49 kg, plastpakendi jäätmed 40,32 kg, puitpakendi jäätmed 16,13 kg, klaaspakendi jäätmed 29,93 kg ja metallpakendi jäätmed 8,87 kg). Samuti on eeldatud, et pakendiettevõtja kannab tekkiva kulu edasi tarbijale.

Tabel 4. Alternatiivide 1, 2 ja 3 mõjud ettevõtetele, riigieelarvele ja inimestele

	Alternatiiv 1	Alternatiiv 2	Alternatiiv 3
Mõju majandusele Sihtrühm: ettevõtted	Hinnanguline mõju pakendiettevõtjatele ca 34,2 mln eurot.	Hinnanguline mõju pakendiettevõtjatele ca 25 mln eurot	Hinnanguline mõju pakendiettevõtjatele ca 22,9 mln eurot
Mõju riigieelarvele Sihtrühm: riik	Laekuks riigieelarvesse ca 34,2 mln eurot rohkem	Laekuks riigieelarvesse ca 25 mln eurot rohkem	Laekuks riigieelarvesse ca 22,9 mln eurot rohkem
Sotsiaalsed mõjud, majanduslikud mõjud Sihtrühm: inimesed (leibkonna suurus 2,35 inimest)	Mõju inimese kohta ca 26,25 eurot aastas. Mõju suurus leibkonnale oleks ca 61,69 eurot aastas	Mõju inimese kohta ca 20,29 eurot aastas. Mõju suurus leibkonnale oleks ca 47,68 eurot aastas	Mõju inimese kohta ca 18,34 eurot aastas. Mõju suurus leibkonnale oleks ca 43,10 eurot aastas

4.3 Jäätmete ringlussevõttu motiveerivad tasusüsteemid

Alates 2015. aasta 1. jaanuarist on kehtiv saastetasumäär ohtlike ja tavajäätmete kõrvaldamisel 29,84 eurot jäätmetonni kohta. Täna on see tekitanud olukorra, kus olmejäätmete ringlussevõtt on kulukam, kui jäätmete põletamine või ladestamine. Valdav osa olmejäätmetest suunatakse energiakasutusse (2020.a 43%) ja ladestusse (15%) ning need liiguvad ringlusest välja. Seega kehtivad jäätmete ladestamise tasud ei toeta olmejäätmete ringlussevõttu sihttarvu saavutamist.

Oluline on märkida ka, et olmejäätmete hulka kuuluvate pakendijäätmete liigiti kogumine ja ringlussevõtt panustab olmejäätmete liigiti kogumisse ja ringlussevõttu. Arvestades ambitsioonikaid jäätmekäitluse eesmärgi, on tekkinud vajadus täiendavate majandusmeetmete järele, mis suunaksid jäätmete käitlust vajalikus suunas.

4.3.1 Saastetasu tõus jäätmete kõrvaldamisel

Olmejäätmete ringlussevõttu sihtarvude saavutamisele on võimalik kaasa aidata läbi keskkonnakasutuse maksustamise. Ühe variandina on võimalik **suurendada saastetasu jäätmete kõrvaldamisel**. Alates 2015. aasta 1. jaanuarist on kehtiv saastetasumäär tavajäätmete kõrvaldamisel 29,84 eurot jäätmetonni kohta. Statistikaameti andmetel on tarbijahinnaindeks tõusnud perioodil jaanuar 2015 – jaanuar 2023 46%¹⁵. Korrigeerides praeguse saastetasumäära tarbijahinnaindeksiga saame tulemuseks 43,56 eurot jäätmetonni kohta. Antud summa ei pruugi aga reaalselt kajastada jäätmete kõrvaldamisega kaasnevat väliskulu. Jäätmete kõrvaldamise tasumäär peab vastama tekitatud väliskulule ehk keskkonnakasutaja vastutus hõlmab kogu oma tegevusega tekitatud negatiivse keskkonnamõju hüvitamist (saaste, järelhooldus, lähipiirkonna teede rikkumine, muuks kasutuseks väärtusliku maa hõivamine jmt) ning riigi halduskulu (riiklik keskkonnaseire, järelevalve, ametiasutuste töö). Lisaks eelnevale võib keskkonnatasu sisaldada ka majanduslikku motivatsiooni keskkonnamõju vähendamiseks ning riigitulu komponenti. Uue tasumäära suurus peab olema selline, et jäätmete kõrvaldamine on jäätmekäitlejale kallim, kui jäätmete ringlussevõtt ning seeläbi toimub jäätmekäitluses nihe jäätmehierarhia ülemiste tegevuste poole. Sellisel juhul oleks võimalik tekitada ladestamise hinna piisavalt suur erinevus ringlussevõttu hinnast, ning tagada neile, kes sooviksid

¹⁵ Statistikaameti tarbijahinnaindeksi kalkulaator on leitav: <https://www.stat.ee/et/tarbijahinnaindeksi-kalkulaator>

investeerida ringlussevõttu, piisav majanduslik kindlus, et ladestamine ei hakka nendega konkureerima.

2020. aastal ladestati prügilasse 15% olmejäätmetest. Prügila värvahind enamiku jäätmeliikide puhul on näiteks Tallinna Jäätmete Taaskasutuskeskuses 83,5 eur+km. Iru jäätme põletustehases on see u 63,5 eur+km (seejuures imporditavate jäätmete eest makstakse oluliselt kõrgemat hinda) ning kõige kõrgem tariif on 70 eur/t. Perioodil 2019-2023 kasvas Iru jäätme põletustehase värvatasu keskmiselt 3,8% aastas. Põletuse värvatasude hinnad on seotud olmejäätmete ladestamise värvatasu kui alternatiivkuluga. Jäätmete ladestamise tasu tõstmise järel suurenevad hinnanguliselt samas suurusjärgus ka põletamiseks pakutavate jäätmete värvatasud. Ringlussevõtu hinda võib arvestada 100 eur+km juurde. Ladestamise tasumäära tõus peaks teatava viitega jõudma prügilate värvahinda, mis muudaks tavajäätmete ladestamise kallimaks, kui seda on ringlussevõtt. See aga omakorda motiveeriks jäätmekäitlejaid suunama jäätmed võimaluse korral ringlussevõttu. Ladestamise tasumäära tõus peaks kõikide eelduste kohaselt jõudma ligikaudu samas suurusjärgus ka põletuse värvahinda. Nt tõstes ladestamise saastetasu tasemini 60 eur/t, oleks uus olmejäätmete prügilasse ladestamise värvahind ca 110-115 eur+km. Võttes aluseks kõrgeima põletamise tariifi, kujuneks uueks põletamise värvahinnaks hinnanguliselt 100 eur+km. Selleks, et ringlussevõtt kujuneks majanduslikult eelistatumaks käitlusviisiks, tuleks ladestutasu tõsta kolmekordseks ehk 90 eurole tonni kohta.

Olmejäätmete ladestustasu tõstmise mõjud

Mõju majandusele

Sihtrühm: **ettevõtted**

Tavajäätmete ladestustasu tõus mõjutaks otseselt Eestis tegutsevaid prügilaid. Eestis majanduslikult aktiivseid prügilaid on 5, millest puhaskasumit teenis 2021. aastal 4. Tõstes ladestustasu inflatsiooni võrra (46%), ning lähtudes 2022. aastal deklareeritud jäätmekogustest ning 2021. aasta puhaskasumist jääks 3 ettevõtte puhaskasum positiivseks. Ärikasumit teenival 3 ettevõttel on võimalik kasumimarginaali arvelt värvatasude tõusu ajatada ning viia ladestustasu tõus värvahinda järkjärgult. Arvestades inflatsiooni ja kasvavat palgasurvet jõuaks tasu tõus mingil hetkel siiski värvahinda. Kasumit teenivate ettevõtete puhul moodustaks ladestustasu tõus keskmiselt 104% teenitud kasumist, jäädes vahemikku 56-192%. Tõstes tavajäätmete ladestustasu 90 eur/t ning lähtudes 2022. aastal deklareeritud jäätmekogustest ning 2021. aasta puhaskasumist, teeniksid kõik ettevõtted kahjumit. Antud juhul peaksid ettevõtted viima ladestustasu tõusu ka jõulisemalt värvatasusse. Lähtudes eelnevast peaks minimaalne ladestustasu määr oleva hinnanguliselt 60 eur/t, et saastetasu tõus jõuaks võimalikult kiiresti prügila värvahindadesse ning seeläbi ladestatavate jäätmete hulk väheneks. Arvestama peab ka juba sõlmitud lepingute ning käimasolevate investeeringutega, mille mõju aitab leevendada tasu järkjärguline tõus.

Tavajäätmete ladestustasu tõus tähendaks hinnatõusu jäätmevedajale. Kui olmejäätmete vedu teostatakse korraldatud jäätmeveo hankelepingu alusel, siis sõltub jäätmevedaja võimalus taotleda hankijalt jäätmeveo teenustasu tõusu korraldatud jäätmeveo hanke tingimustest. Võib tekkida vajadus olemasolevate korraldatud jäätmeveo hankelepingute muutmiseks või lõpetamiseks ning uute hangete korraldamiseks. Ühe võimalusena mõju leevendamiseks oleks saastetasu järkjärguline tõstmine nagu Lätis. Kui saastetasu jõuab kindlaks määratud tasemeni on see võimalik siduda indeksiga. Teine võimalus on suurendada ajavahemikku eelnõu vastuvõtmise ja jõustumise vahel (nt poole aasta asemel aasta).

Mõju riigieelarvele

Sihtrühm: **riik**

Jäätmete ladestamise saastetasu tõusu korral laekuks rohkem raha riigieelarvesse. 2022. a ladestatavate jäätmete koguse juures laekuks saastetasumäära korrigeerimisel tarbijahinnaindeksi võrra riigieelarvesse rohkem ca 2 mln eurot. Tasumäära tõstmisel 60 eur/t oleks positiivne mõju

riigieelarvele ca 4,4 mln eurot ning tõstmisel 90 eur/t ca 8,8 mln eurot aastas. Arvestada tuleb aga sellega, et jäätmete ladestamine eelduste kohaselt tulevikus väheneb ning seetõttu vähenevad ka laekumised riigieelarvesse.

Sotsiaalsed mõjud, majanduslikud mõjud

Sihtrühm: **inimesed**

Kuna kaasneb üldine jäätmete käitluskulu tõus, jõuab ladestustasu tõus ka jäätmevaldajate (majapidamiste) teenuse hinda - jäätmevedaja kannab selle kulu saastaja maksab põhimõtte alusel edasi jäätmevaldajale. Teenusehinna tõus poleks aga määrava tähtsusega, kuna hinnatõus hajub jäätmekäitlusahelas ning leibkonnal on võimalik olmejäätmete üleandmise hinda jäätmete liigiti kogumise teel vähendada. Näiteks on võimalik tasuta ära anda pakendijäätmeid. Korrigeerides praeguse saastetasumäära tarbijahinnaindeksiga tähendaks see leibkonnale 3,21 eurost tõusu aastas. Tõstes ladestustasu 60 eur/t oleks tõus 6,97 eurot leibkonna kohta aastas. Tõstes ladestustasu 90 eur/t oleks tõus 10,45 eurot leibkonna kohta aastas. Muudatus ei avalda sihtrühmale olulist mõju.

4.3.2 Jäätmete põletamise maksustamine

Energiakasutusse suunati 2020-2021. aasta andmetele tuginedes keskmiselt 230 000 tonni olmejäätmeid aastas. Seega hinnanguliselt 47% olmejäätmetest suunatakse energiakasutusse. Perioodil 2019-2023 on Iru jäätmepõletustehase värvatasu kasvanud keskmiselt 3,8% aastas. Hetkel on see hinnanguliselt 63,5 eur+km ning kõige kõrgem tariif on 70 eur/t. Põletuse värvatasude hinnad on ühise turu kaudu seotud olmejäätmete ladestamise värvatasuga ning jäätmete ladestamise tasu tõstmise järel suurenevad hinnanguliselt samas suurusjärgus ka põletamiseks pakutavate jäätmete värvatasud, kuid seda vaid juhul, kui Iru jäätmepõletustehasel säilib turul monopolne staatus. Kui turule tekivad täiendavad käitlusvõimsused mõne teise ettevõtte näol, võib see viia jäätmete põletamise hinna oluliselt madalamale. Selleks, et vältida olukorda, kus jäätmete põletamine on soodsam kui nende ringlussevõtt, on vaja jäätmete põletusse suunamine maksustada. Maksustamata jätmise ei taga turuosaliste võrdset kohtlemist ning seda võib pidada keskkonnakahjulikuks subiidiumiks. Jäätmete ladestamine ning põletamine energiakasutuseks konkureerivad samal turul samadele mahtudele ning on oma olemuselt sarnased tegevused. Põletamine energiakasutuseks on küll jäätmehierarhia seisukohalt kõrgemal asuv tegevus, kuid ei täida peamist eesmärki, milleks on jäätmematerjali ringlusse suunamine.

Lisaks tekitab saastetasu tõstmine üksnes jäätmete ladestamisel jäätmevedajatele rahalise riski. Korraldatud jäätmeveo riigihangete kohaselt võimaldab enamik omavalitsusi teenuste hindasid korrigeerida juhul, kui riik on kehtestanud uue keskkonnatasu või korrigeerinud senise keskkonnatasu tasumäära. Kuigi uue jäätmete ladestamise tasumäära kehtestamise tulemusel kasvavad ka põletushinnad, ei ole võimalik seal tekkivat hinnatõusu põhjendada kui „keskkonnatasust“ tulenevat muutust. Kuna kaasneb üldine jäätmete käitluskulu tõus, jõuab põletamistasu ka jäätmevaldajate teenusehinda. Teenusehinna tõus poleks aga määrava tähtsusega, kuna leibkonnal on võimalik olmejäätmete üleandmise hinda jäätmete liigiti kogumisega vähendada. Tekkinud nõudlus ringlussevõtu teenuse järele võib aga pikemas perspektiivis tuua turule uusi võimsusi ning seeläbi samuti jäätmeveo hinda langetada.

Jäätmete energiakasutuse eraldi maksustamise asemel liita Iru Elektri jaam EL kasvahoonegaaside lubatud heitkoguste ühikute kauplemisüsteemiga (edaspidi HKS). EL direktiivi 2003/87/EÜ lisas 1 loetletud tegevusaladel (sh kütuste põletamine käitistes, mille summaarne nimisoojusvõimsus on üle 20 MW, v.a ohtlike või olmejäätmete põletamisega tegelevad käitised) tegutsevad ettevõtted peavad kuuluma HKS-i. Euroopa Komisjoni koostatud juhenddokumendi kohaselt tuleks olmejäätmete põletamisele kehtiva erandi rakendamisel teha vahet jäätmepõletustehastel (käitise peamine tegevusala on jäätmete käitlemine põletamise teel) ja koospõletustehastel (käitise peamine tegevusala on energia tootmine, milleks kasutatakse kütusena jäätmeid). Arvestades, et Iru EJ jäätmepõletusplokis on tegemist eelkõige koospõletusega, peaks ettevõtte kuuluma HKS-i.

Samaaegselt Iru EJ liitmine HKS-i ning täiendava keskkonnatasu kehtestamine põletatavatele jäätmetele ei ole mõistlik. Iru EJ liitmine HKS-i on eelistatum alternatiiv jäätme põletuse maksustamiseks, mille tõttu suureneks Iru EJ jäätmete vastuvõtutasu ning väheneks motivatsioon olmejäätmeid põletada (suurendades ringlussevõtu võimalusi). Iru HKS-i liitmise mõju kanduks edasi kuni jäätmevaldajateni.

Jäätmete põletamise maksustamise mõjud

Sihtrühm: Iru Elektriijaam (Enefit Green AS)

Jäätme põletuse maksustamine mõjutaks otseselt Enefit Greeni, kes on hetkel ainuke ettevõtte Eestis, kes oma Iru jäätme põletusplokis olmejäätmete energiakasutusega tegeleb. 2022. aastal suunas ettevõtte energiakasutusse 238 408 tonni jäätmeid. 2021. aasta majandusaasta aruande kohaselt oli Enefit Greeni puhaskasum 79,7 mln eurot. Jäätmete vastuvõtust saadi 15,4 mln eurot. Võrreldes 2020. aastaga oli antud näitaja 0,6 mln euro võrra suurenenud (värvatasu tõus 3,8% aastas). Arvestada tuleb ka sellega, et ladestustasutõstmisel tõstetakse kõigi eelduste kohaselt samas suurusjärgus ka energiakasutuseks pakutavate jäätmete värvatasu, mis peaks Enefit Greeni jäätmete vastuvõtust saadavat tulu suurendama. Saastetasu kehtestamine jäätmete energiakasutusele mõjutab ka jäätmevedajaid, ümberlaadimisjaamu ning eeltöötusjaamu, kes saavad aga omakorda kanda kulu saastaja maksab põhimõttel edasi jäätmetekitajale.

ELi HKS-i rakendamise peamised kulud on seotud heite seiramisega, aruannete koostamise ning tõendamisega. Maagaasi põletusseadme ulatuses kuulub Iru EJ juba täna HKS-i. Seega tuleks jäätme põletusploki HKS-i hõlmamise korral käitajal uuendada seirekava, mis kirjeldaks kogu käitise tegevust. Kuna käitaja esitab ka täna iga-aastaselt heitkoguse aruannet, tootmistaseme aruannet ning laseb neid tõendada, siis aruandluse ja tõendamise seotud kulud ei tohiks käitajale oluliselt muutuda.

Iru EJ tootmises on oluliselt vähenenud viimastel aastatel maagaasist toodetava energia kogus ning on suurenenud olmejäätmete põletamine. 2022. aasta heitkoguse aruande järgi oli Iru EJ maagaasist tekkiv kasvuhoonegaaside heide 644 tonni CO₂.

Jäätmete põletamisega kaasneva heite kohta annab Iru EJ aru iga-aastaselt keskkonnaloa aruandes. 2022. aasta kohta esitatud aruande järgi oli Iru EJ kasvuhoonegaaside heide olmejäätmete põletamisest ligi 128 503 tonni CO₂. Vastavalt keskkonnatasude seadusele on keskkonnatasu 2 eurot ühe tonni CO₂ eest. Selle kohaselt tasub Iru EJ 2022. aasta eest 257 006 eurot. Kui olmejäätmete põletamine kuuluks samuti ELi HKS-i, tuleks ettevõttel tasuda viimase aja keskmisi kauplemishindu arvestades ligikaudu 80 eurot tonni CO₂ kohta. Seega suureneksid Iru EJ kulud 10 280 240 euronit aastas (eeldusel, et heitkogused ei muutu).

Sihtrühm: riik

HKS-i makstud vahendid laekuvad riigieelarvesse. Tänu jäätmete põletamise kallinemisele suureneks jäätmete ringlussevõtt ning väheneks risk, et riik peab tasuma nn prügitrahvi.

Sihtrühm: inimesed

Iru Elektriijaama liitmine HKS-i mõjutab pakutavate teenuste hindu – soojuse ja elektri hindu ning tõenäoliselt ka jäätmete vastuvõtutasusid. Iru EJ-l on lubatud 70% CO₂-ga seotud kuludest seostada soojusenergia hinnaga. Eeldatav toasooja hinna tõus oleks sel juhul sõltuvalt hoone kaasajastamisest 21-28 eurot aastas. Iru EJ-s toodetud soojusenergia müüakse edasi AS-le Utilitas Tallinn, seega mõjutab soojahinna tõus kõiki AS Utilitas Tallinn kliente Tallinnas ja Maardus.

Võimalik, et osa HKS-i liitmisega tulenevast kulust kantakse üle ka segaolmejäätmete vastuvõtuhinda. Sel juhul on tõenäoline, et jäätmevedaja kannab selle kulu saastaja maksab põhimõtte alusel edasi

jäätmevaldajale. Teenusehinna tõus poleks aga määrava tähtsusega, kuna hinnatõus hajub jäätmekäitlusahelas ning leibkonnal on võimalik olmejäätmete üleandmise hinda jäätmete liigiti kogumise teel ise vähendada.

4.4 Jäätmemajanduse digitaliseerimine ja jäätmeandmete avalikustamine

Praeguse jäätmearuandluse süsteemi kohaselt esitavad keskkonnakaitseluba omavad isikud (va edasimüüjad, vahendajad ja suletud prügilate käitajad) iga aasta 31. jaanuariks keskkonnaotsuste infosüsteemi KOTKAS aruande oma eelmise kalendriaasta jäätmealase tegevuse kohta. Andmed esitatakse aastase viitega, lisaks võtab aega aruannete kontrollimine ja vajadusel ka aruannete parandamine, mistõttu võib lõplike andmete saamine võtta ca poolteist aastat. Samuti on andmete sellisel kujul esitamine väga aja- ja töömahukas tegevus, mis võib kaasa tuua ettevõtete poolseid eksimusi andmete esitamisel ning lisaks on korruga suure hulga andmete esitamise korral järelevalvel keerulisem teostada kontrolli andmete tõele vastavuse üle. Poliitikakujundamise otsused tehakse tuginedes jäätmearuannetes esitatud andmetele, mis ei ole praegust jäätmearuandluse süsteemi kasutades aga piisavalt ajakohased ja usaldusväärsed.

Jäätmeseaduse kohaselt on jäätmearuanded mõeldud ametkondlikuks kasutamiseks ning avalikkusele on kättesaadavad üksnes Keskkonnaagentuuri poolt koostatud jäätmekäitluse koondandmed. See on tekitanud olukorra, kus jäätmekäitluse sektor ei ole avalikkuse jaoks piisavalt läbipaistev (ja seega ka usaldusväärne), mistõttu inimesed ei usu, et jäätmete liigiti kogumisest on kasu ning levib aramus, et liigiti kogutud jäätmed jõuavad lõpuks ikkagi prügilasse või põletusse¹⁶. See omakorda vähendab inimeste motivatsiooni jäätmeid liigiti koguda.

Läbipaistvuse probleemi on korduvalt välja toonud ka Maailmapanga analüüs. Maailmapanga ekspertide hinnangul peavad jäätmetega seotud info haldamise süsteemid olema omavahel kooskõlas, läbipaistvad ja sisaldama usaldusväärset, kontrollitud teavet, mis on geograafiliselt ja halduslikult rohkem liigendatud. Kõigi tasandite sidusrühmade jaoks peaks olema tulemuslikkuse standardnäitajad, et paraneksid võrdlusanalüüs, planeerimine ja aruandlus. Infohaldussüsteem peaks olema kooskõlas uute ELi tasandi õigusnormidega ning sisaldama sidusrühmade (eriti omavalitsuste, TVOde ja teenuseosutajate) rolle ja vastutusalasid. Dokumenteerimise ja aruandluse nõudeid ning asjaomaste andmete kontrolli korda tuleb sellele vastavalt läbi vaadata ja muuta.

Kehtiv asjade korraldus ei aita täita Eestil olmejäätmete ringlussevõtu eesmärki (30% pealt 55% peale aastaks 2025). Pikemas perspektiivis mõjutab see negatiivselt ettevõtete konkurentsivõimet ja üleminekut ringmajandusele, kui puuduvad kvaliteetsed andmed ringlusse võetavate jäätmete osas.

4.4.1 Digitaalsed saatekirjad ja andmepõhine aruandlus

Paremat kontrolli jäätmevoogude üle ja andmete ajakohasust on kõige lihtsam saavutada võttes tavajäätmete üleandmisel ja vastuvõtmisel kasutusele saatekirjad (veodokumendid), sarnaselt ohtlike jäätmete saatekirjadele, ja vastava kohustuse kehtestamisega regulatsioonis.

Üksnes saatekirjade kasutusele võtmine olemasolevas andmehalduse süsteemis tähendaks halduskoormuse kasvu nii ettevõtjale kui riigile. Selle vältimiseks katsetab Kliimaministeerium 2023-2024 jooksul terviklahendust, mis hõlmab endas kogu jäätmete andmehalduse süsteemset muutust alates andmete esmatestest ja andmekorjest kuni nende lõppkasutaja (nt avalikkus, järelevalve inspektor, KOV ametnik) poolt kasutamiseni töölaudadel.

¹⁶ Täpsemalt avavad teemat Eesti Ekspressi ja Maalehe artiklid: „SUUR PAKENDIPETTUS | Inimestele on aastaid valetatud. Kadunud on tuhandeid tonne, saamata maksumiljonid“ <https://ekspress.delfi.ee/a/92635193> ja „EKSPERIMENT PALJASTAB | Valed ja vassimine! Meie hoolega sorteeritud pakendid lähevad tont teab kuhu“ <https://maaleht.delfi.ee/a/92605847>

Jäätmeandmete haldamise probleemide lahendamiseks on kavas laiendada ja muuta digitaalset jäätmete saatekirjade süsteemi ja integreerida see e-veoselehega ning võtta kasutusele reaalamajanduse¹⁷ andmepõhine aruandlus koos töölaudadega. See terviklahendus võimaldab eeldatavalt lahendada andmete kvaliteedi ja detailsuse, andmete töötlemisele kuluva ajamahu, andmete ajakohasuse ning usaldusväärsuse probleemid. Väiksemate ettevõtete tarbeks jäävad andmete edastamiseks kasutusse iseteeninduskeskkonnad. Jäätmevaldkonna digitaliseerimise terviklahenduse tulemusel:

- Ettevõtted saavad mugava ja automaatse aruandluse. Ettevõtted ei pea riigiasutustele eraldi dubleerivaid aruandeid esitama, vaid info liigub riigile jooksvalt.
- Kasvab võimekus jäätmevaldkonna poliitika otsuste tegemisel (andmepõhine juhtimine). Riik saab andmed kiiremini (nt kuupõhiselt või reaalamajas) ja saab kasutada neid nii operatiivselt järelevalves kui muude sisuliste probleemide lahendamiseks (nt jäätmete ringlussevõtt).
- Riik ja kohalikud omavalitsused saavad valdkonda paremini planeerida ja suunata ressursi sinna, kus on enim probleeme.
- Kogu jäätmete liikumise ahel muutub paremini jälgitavaks.
- Avalikkuse jaoks muutuvad jäätmekäitluse andmed usaldusväärsemaks ja läbipaistvamaks.
- Ettevõtted saavad paremad võimalused ausaks ja läbipaistvaks konkurentsiks. Näiteks on võimalik e-veoseleht saata selle lõpetamisel (lõpp-punkti jõudmisel) jäätmeveo tellinud inimese e-postile. Sellega saab inimene kindluse, et tema jäätmed jõudsid õigesse kohta.
- Tõuseb inimeste motivatsioon jäätmeid liigiti koguda, kuna nad näevad, et nende liigiti kogutud jäätmetest tehakse uusi tooteid või kasutatakse neid muul kasulikul eesmärgil.
- Kiireneb ringmajandusele üleminek ja paraneb ettevõtete konkurentsivõime.

Terviklahendus ei võimalda jälgida konkreetse jäätmeüksuse muutunud eseme/asja liikumist ja käitlemist jäätmekäitluskohas, aga see võimaldab anda parema pildi kogu jäätmete liikumise ahelast ehk teadmise selle kohta, mitu protsenti jäätmekäitluskohas vastu võetud jäätmetest võeti ringlusse, suunati põletusse, ladestati prügilasse vms. Saadud andmed on võrreldes praegusega oluliselt kvaliteetsemad ja usaldusväärsemad.

4.4.2 Jäätmearuannetes esitatud andmete senisest suuremal määral avalikustamine

Selleks, et suurendada sektori läbipaistvust ja inimeste usaldust süsteemi vastu on vajalik jäätmearuannetes olevate andmete senisest suuremal määral avalikustamine luues muuhulgas avalikkusele suunatud töölaua, mis annaks infot inimesi kõige rohkem puututavate jäätmealaste näitajate osas. Näiteks avalikustades jäätmeliikide löikes info jäätmete tekke, vastu võetud ja üle antud jäätmete koguste ning käitlusviiside kohta. Andmete senisest avalikumaks tegemisel tuleb tagada, et ettevõtete ärisaladus oleks kaitstud.

Eesti õiguses on ärisaladus defineeritud ebaausa konkurentsi takistamise ja ärisaladuse kaitse seaduse § 5 lõikes 2, mille kohaselt on ärisaladus teave, mis vastab järgmistele tingimustele:

- 1) see ei ole kogumis või üksikosade täpsel paigutuses ja kokkupanus üldteada või kergesti kättesaadav nende ringkondade isikutele, kes tavaliselt kõnealust laadi teabega tegelevad;
- 2) sellel on kaubanduslik väärtus oma salajasuse tõttu ja

¹⁷ Reaalamajandus (real-time economy ehk RTE) on digitaalne ökosüsteem, kus tehingud eri osapoolte vahel toimuvad reaalamajas või minimaalse viitega. See tähendab paberipõhiste majandustehingute ja haldustoimingute asendamist automaatse andmevahetusega digitaalsel, struktureeritud, masintöödeldaval ja standardiseeritud kujul. Vt. täpsemalt: <https://realtimeeconomy.ee/>

- 3) selle üle seaduslikku kontrolli omav isik on asjaoludest lähtuvalt võtnud vajalikke meetmeid, et hoida seda salajas.

Jäätmeandmete digitaliseerimise ja avalikustamise mõjud

Enim mõjutavad need lahendused jäätmekäitlejaid (sh jäätmete vedajad). Mõjutatud on ka avalik sektor, kohalikud omavalitsused ja avalikkus.

Sihtrühm: isikud, kes tegelevad jäätmete veoga majandus- või kutsetegevusena (573 isikut)

Autoveoseaduse § 29 lg 3 kohaselt peab tasulisel veoseveol (sh jäätmete vedu) autojuhil olema kaasas kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis dokument, mis tõendab veolepingu sõlmimist (veodokument) ja mille koostab veose saatja või ekspedeeriija. 20.08.2020 jõustus Euroopa Liidu elektroonilise kaubaveoteabe (eFTI) määrus, mis kohustab EL liikmesriike alates määruse jõustumisest 2025. aastal aktsepteerima neile elektroonilisel kujul esitatavat kaubaveoteavet.

Kohtumistelt Eesti kahe suurema jäätmekäitlejaga (Ragn-Sells AS ja AS Eesti Keskkonnateenused) on selgunud, et nemad juba kasutavad oma sisemiste äriprotsesside automatiseerimiseks digitaalseid veodokumente ja osaliselt nõuvad neid ka teenusepakkuja käest tellitavatel vedudel. Seega võib eeldada, et suuremaid jäätmekäitlejaid mõjutavad muudatused vähe. Samuti on mainitud ettevõtteid avaldanud toetust digitaliseerimisele ning senisest suuremas mahus andmete avalikustamisele.

Digitaalsete saatekirjade kasutuselevõtuga väheneb nende ettevõtete halduskoormus, kes seni koostasid paberil veodokumente. Samuti tekib ettevõtetel võimalus sisemiste äriprotsesside (arvelduste, jäätmete üle arvestuse pidamine jms) automatiseerimiseks digitaalseerimise abil. See võimaldab ettevõtetel hoida kokku ressursi, mis kuluks veodokumentide alusel arvete käsitsi koostamiseks või iga-aastasele jäätmearuande käsitsi (Excelis) koostamisele, kontrollimisele ja esitamisele. Seega on mõju jäätmete vedamisega tegelevatele isikutele pigem positiivne.

Suurematel ettevõtetel kaasneb kulu oma süsteemide muutmisele ja/või turul pakutavate digitaalsete veodokumentide teenuspakkujate (nt Waybiller) süsteemidega ja/või riigi süsteemiga liidestumiseks.

Väiksematele jäätmete vedamisega tegelevatele ettevõtjatele on eeldatav mõju marginaalne. Väikese koguse paberil veodokumentide asendamine digitaalse dokumendiga on teenuspakkujate süsteemis tasuta või väikese tasu eest. Samuti jääb võimalus esitada andmeid ja/või veodokumente tasuta riigi poolt pakutava iseteeninduskeskkonna vahendusel.

Kõige suurem mõju on keskmise suurusega ettevõtetele, kes seni digitaalseid veodokumente ei kasuta, aga peavad need edaspidi kasutusele võtma.

Mõju sihtrühm: isikud, kellel on kohustus esitada jäätmearuanne (1332 isikut)

Digitaalseerimise ja andmepõhise aruandluse (reaalajalähedaselt otse majandustarkvarast andmete riigile esitamine) kasutuselevõtuga väheneb ettevõtete halduskoormus aruannete käsitsi (Excelis) koostamiseks, kontrollimiseks ja esitamiseks kuluva aja võrra. Samuti tekib ettevõtetel võimalus sisemiste äriprotsesside (arvelduste, raamatupidamise, jäätmete üle arvestuse pidamine jms) lihtsamaks automatiseerimiseks digitaalseerimise abil. Ettevõtetel tekib võimalus soovi korral ühildada finantsarvestus jäätmete üle arvestuse pidamisega.

Suurematel ettevõtetel kaasneb kulu oma majandustarkvara(de) arendamisele ja riigi süsteemiga liidestamisele. Kulu on väiksem ettevõtetel, kes kasutavad turul laialt kasutatavat majandustarkvara, sest riigi süsteemiga liidestamise kulu on neil jagatud tarkvara kasutajate vahel.

Väiksemad jäätmekäitlejad, kellel puudub võimekus riigi süsteemiga liidestuda, saavad edaspidi iseteeninduskeskkonna vahendusel esitada kokkulepitud sagedusega (nt kord kuus) jäätmekäitluse

andmeid, mida ei ole võimalik muul viisil saada. Seega muutub jäätmete üle arvestuse pidamine ja vastavate andmete esitamine neile senisega võrreldes sagedasemaks. Töö maht ega sisu sellest otseselt ei muutu ja pigem väheneb, kuna osa senisest aruandlusest (nt veoaruanne) kaotatakse. Võib eeldada, et enamik jäätmekäitlejaid peab kuupõhist jäätmete arvestus juba täna, kuna see on seotud kuupõhiselt toimiva finantsarvestusega. Samuti võib eeldada, et ka väiksemad jäätmekäitlejad kasutavad turul levinud majandus- või haldustarkvara, mis tagab neile ligipääsu masin-masin liidestusele.

Kõikidel ettevõtetel jääb võimalus esitada andmeid käsitsi tasuta riigi poolt pakutava iseteeninduskeskkonna vahendusel, st ettevõtte tarkvara liidestamine riigi süsteemiga ei ole kohustuslik. Digitaalsete jäätmeveo dokumentide kasutusele võtmine võimaldab eeldatavalt (selgub 2023.a sügisel prototüüpimise käigus) vabastada aruandluse kohustusest need jäätmete vedajaid, kes ise jäätmeid ei käitle, aga kes olid seni kohustatud jäätmearuandeid (jäätmeveo aruanne) esitama. Samuti võimaldab veodokumentide kasutuselevõtmine loobuda üleandmise-vastuvõtmise toimingu dubleerimisest jäätmearuannetes. Kui hetkel tuleb jäätmete üleandmist-vastuvõtmist kajastada mõlema poole aruannetes, siis digitaliseerimise terviklahendus võimaldab selliseid toiminguid kajastada ühe korra (ühe andmekirjena).

Jäätmearuannetes esitatud andmete senisest suurem avalikustamine loob paremaid võimalused ausaks ja läbipaistvaks konkurentsiks. Andmete avalikustamisel on oluline tagada ettevõtete ärisaladuse kaitse. Eeldusel, et ettevõtete ärisaladus on piisavalt kaitstud, on andmete senisest suuremal määral avalikustamise mõju jäätmearuannete esitajatele positiivne.

Digitaliseerimise terviklahenduse tulemusel vabanevad ettevõtted senisest kohustusest esitada riigile iga aasta 31. jaanuariks jäätmearuanne. Selle asemel laekuvad andmed riigile jooksvalt (reaalajalähedaselt või muu kokkulepitud sagedusega nagu nt kord kuus) ja riik koostab laekuvate andmete (veokirja ehk saatekirja andmed ja jäätmekäitluse andmed) alusel vajalikud aruanded ise. Teatud juhtudel, eelkõige jäätmete käitlemisel jäätmekäitluskohas, on eeldatavalt siiski vajalik eraldi aruande esitamine. Sellistel juhtudel lähtutakse põhimõttest, et aruanne eeldatavalt jooksvalt laekuvate andmete alusel niipalju kui võimalik. Kokkuvõttes on digitaliseerimise mõju jäätmearuannete esitajatele kindlasti positiivne.

Mõju sihtrühm: **avalik sektor**

Avaliku sektori jaoks on mõju positiivne. Riigi ja kohalike omavalitsuste jaoks oleksid olemas ajakohased ja usaldusväärsed andmed otsuste tegemiseks, sh käitluskohtade planeerimiseks. Väheneb koormus jäätmearuannete kontrollimisel ning samuti võimaldab andmete digitaliseerimine tõhustada järelevalvet.

Olemasolevate IT-süsteemide muutmise ja uue süsteemi loomisega kaasneb ühekordne investeeringu vajadus ning püsikulu loodava süsteemi ülalpidamiseks. Täpsemad summad selguvad 2024.a jooksul, aga riigieelarve kontekstis on need väikesed.

Mõju sihtrühm: **avalikkus**

Mõju avalikkusele on positiivne, kuna andmete digitaliseerimine ja jäätmearuannetes olevate andmete senisest suurema avalikustamise korral muutub jäätmete liikumine läbipaistvamaks ja avalikkusel tekib võimalus saada senisest täpsemat infot.

Mõju regionaalarengule on positiivne, kuna andmete digitaliseerimine ja digitaalsete saatekirjade kasutuselevõtt parandavad andmete kvaliteeti, sh paraneb andmete kvaliteet KOV'ide lõikes, mis omakorda võimaldab teha paremaid poliitilisi otsuseid nii riigi kui regionaalsel tasandil (sh planeerida kohalikke olusid ja vajadusi arvestades jäätmekäitlusrajatisi).

Mõju elu- ja looduskeskkonnale on positiivne, kuna digitaalsete saatekirjade kasutamine võimaldab varakult tuvastada elu- ja looduskeskkonda mõjutavad probleemid (nt laoseisude ületamine, jäätmete selleks luba mitte omavale isikule üle andmine ja nõuetele mitte vastav käitlemine jne).

Lahendusel puudub otsene **sotsiaalne mõju** ja **mõju julgeolekule**.

Kokkuvõtvalt: Digitaalsetele jäätmete saatekirjadele ja andmepõhisele aruandlusele üleminek ei avalda sihtrühmadele negatiivset mõju. Jäätmearuannetes esitatud andmete senisest suurem avalikustamine mõjutab ettevõtete äritegevust pigem positiivselt, sest loob paremad võimalused ausaks ja läbipaistvaks konkurentsiks. Andmete senisest avalikumaks tegemisel on oluline tagada piisav ärisaladuse kaitse. Vajadusel tuleb andmete avalikustamise ja ärisaladuse osas läbi viia täiendav analüüs.

5 Edasine tegevuskava ja kaasamine

Maailmapank on aastatel 2020-2021 läbi viinud põhjaliku Eesti jäätmevaldkonna tervikanalüüsi. Samuti on riigi jäätmekava 2022-2028 raames läbi viidud keskkonnamõju strateegiline hindamine. Mõlemal analüüsil on suur puutumus käesoleva VTK-ga ning pakutavad lahendused johtuvad nimetatud analüüsist.

VTK tulemusena ei ole kavas välja töötada uut tervikseadust, vaid **kavandatakse muudatusi kehtivates seadustes: nt jäätmeseadus, pakendiseadus, pakendiaktsiisiseadus, keskkonnatasude seadus, kohalike maksude seadus, pakendiaktsiisi seadus ja autoveoseadus**. Jäätmevaldkonnas on aastaid olnud ootel jäätmeseaduse ja pakendiseaduse kodifitseerimine ehk sätete liitmine ühte seadusesse. Arvestades aga olmejäätmete ringlussevõtu 2025. aasta sihtarvu lähenemist ning kodifitseerimise ajamahukust, on otsustatud hetkel muuta eraldi seadusi. Kindlasti on vajalik uue nii jäätmeseaduse kui pakendiseaduses sätteid sisaldava tervikseaduse väljatöötamine edaspidi, et luua õigusselgust, vähendada sätete dubleerivust jm.

VTK esitatakse eelnõude infosüsteemi kaudu kooskõlastamisele hiljemalt novembris 2023.

VTK kooskõlastamise tähtaeg on

VTK alusel seaduste muutmise eelnõu väljatöötamisega tegeleb töörühm, kuhu kuuluvad ...

Eeldatav eelnõu kooskõlastamisele saatmise aeg on ...

Eeldatav seaduseelnõu Vabariigi Valitsusele esitamise aeg on ...

Eeldatav muudetavate õigusaktide jõustumise aeg on ...

Kaasatavad valitsusasutused ja valitsusvälised organisatsioonid

Regionaal- ja põllumajandusministeerium, majandus- ja kommunikatsiooniministeerium, justiitsministeerium, rahandusministeerium, Õiguskantsleri Kantselei, Riigikogu, Riigikontroll, Riigikantselei, Eesti Linnade ja Valdade Liit, Eesti Ringmajandusettevõtete Liit, Eesti Korterühistute Liit, Eesti Omanike Keskkliit, Maksu- ja Tolliamet, Eesti Pakendiringlus OÜ, Tootjavastutusorganisatsioon OÜ, MTÜ Eesti Taaskasutusorganisatsioon, Eesti Pandipakend OÜ, Enefit Green AS, Paikre OÜ, Tallinna Jäätmete Taaskasutuskeskus AS, AS Väätsa Prügila, Amestop OÜ, Ekovir OÜ, Ragn-Sells AS, Eesti Keskkonnateenused AS, MTÜ Lääne-Viru Jäätmekeskus, Eesti Jäätmehoolduskeskus MTÜ, Teeme Ära SA, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Eesti Toiduainetööstuse Liit, Eesti Kaupmeeste Liit, Eesti Keskkonnaühenduste Koda, Eesti Keemiatööstuse Liit, Eesti Plastitööstuse Liit, Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioon, Eesti Põllumajandus- ja Kaubanduskoda, Eesti Trüki- ja Pakenditööstuse Liit, SA Rohetiiger, SA Things, SEI Tallinn, Eesti Maaülikool, Tallinna Tehnikaülikool, Tallinna Ülikool, Tartu Ülikool ning kliimaministeeriumi valitsemisala asutused Keskkonnaamet, Keskkonnaagentuur, SA Keskkonnainvesteeringute Keskus, Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.

Vastutavate ametnike nimed ja kontaktandmed

Eelnõu töötatakse välja Jääts, PakS jt seaduste eelnõu koostamise tööühmas.

Vastutavad ametnikud on Katrin Koppel, kliimaministeeriumi ringmajanduse osakonna nõunik, e-posti aadress katrin.koppel@kliimaministeerium.ee, tel 626 0700; Laurina Šinkejeva, kliimaministeeriumi ringmajanduse osakonna nõunik, e-posti aadress laurina.sinkejeva@kliimaministeerium.ee, tel 625 0290; Kerli Ojakivi, kliimaministeeriumi keskkonnakorralduse ja kiirguse osakonna nõunik, e-posti aadress kerli.ojakivi@kliimaministeerium.ee, tel 626 0746; Käthlin Raudla, kliimaministeeriumi õigusosakonna nõunik, e-posti aadress kathlin.raudla@kliimaministeerium.ee, tel 626 0798 ja Sigrid Soomlais, kliimaministeeriumi ringmajanduse osakonna juhataja, e-posti aadress sigrid.soomlais@kliimaministeerium.ee, tel 626 2921.

MUSTAMÄL